

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

INTEGRAATIO JA SOSIO-EMOTIONAAALISET ONGELMAT PÄIVÄHOIDOSSA

Lastentarhanopettajien näkökulmia

Anne Peltonen

Opinnäytetyö
Marraskuu 2015
Sosiaalialan koulutus
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutus
Sosionomi (AMK)

PELTONEN, ANNE:

Integraatio ja sosio-emotionaaliset ongelmat päivähoidossa -lastentarhanopettajien näkökulmia

Opinnäytetyö 52sivua, joista liitteitä 1 sivu
Marraskuu 2015

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esille lastentarhanopettajien näkökulmia integraatioon päiväkodissa sosio-emotionaalisista häiriöistä kärsivien lasten kohdalla. Opinnäytetyön aineisto kerättiin haastattelemalla. Tietoa kerättiin integraatiosta päiväkodissa, sosio-emotionaalisten ongelmien ilmenemisestä päiväkotiryhmässä sekä integraation haasteista, vaatimuksista tarkoituksesta ja mahdollisuuksista.

Haastatellut lastentarhanopettajat kokivat integraation hyvänä asiana lapsen tulevaisuuden kannalta ja kannattavat sitä, mutta peräänkuuluttivat puitetekijöitä ja resursseja. Integraatio vaatii paljon aikaa ja työtä onnistuakseen. Integraation haasteet tiedostettiin, mutta sen mahdollisuudet nousivat haasteita tärkeämmiksi.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että integraatio on lastentarhanopettajien arkipäivää ja sosio-emotionaalisista häiriöistä kärsivien lasten määrä on kasvanut. Työn vaatimustaso on samalla noussut vaatien henkilöstöltä kokonaisuudessaan avointa asennetta ja mahdollisesti lisäkoulutusta. Inklusiivisen näkemyksen mukaan erityispäivähoito ei ole erillään peruspäivähoidosta. Lastentarhanopettajien työ on hyvin laaja-alaista ja vaativaa, ja onkin tärkeää saada lastentarhanopettajien ääni kuuluviin. Lastentarhanopettajilla on hyvä koulutus, ja he ovat ammatillisesti asennoituneita. Heille tärkeäksi osoittautui erityislastentarhanopettajan tuki ja kouluttautuminen jatkossakin.

Opinnäytetyötä voisi käyttää lastentarhanopettajien hyödyksi saattamalla heidän näkökulmaansa eteenpäin ja tutkimalla syvemmin millä keinoilla integraatio saataisiin toimimaan paremmin.

Avainsanat: integraatio, inklusio, sosio-emotionaaliset häiriöt, erityinen tuki, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu

Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
Bachelor of Social Services

PELTONEN, ANNE:

Integration and Socio-Emotional Problems in Daycare – Kindergarten Teachers' Views

Bachelor`s thesis 52 pages, appendices 1 page
November 2015

The purpose of this thesis was to obtain kindergarten teachers' view of the integration when talking about kids with socio-emotional disorders. The data about intergration in daycare, how appearance of socio-emotional problems appear in a daycare group, and also about the challenge, demand, purpose and opportunity of intergrations were collected through interviews.

Interviewed kindergarten teachers' experienced that integration was beneficial as regards the child's future and they support it, but they also called for ground and resources. Integration required a plenty of time and work to be successful. The challenges of the integration were recognized but the possibilities appeared to be more important.

As a conclusion it can be said that integration is kindergarten teachers' eweryday work and the socio-emotional problems have increased. The requirements of the work have also become more demanding so more open attitude and possible further education is required from the staff. The inclusion view is that special daycare is not a separate part of the common daycare. The kindergarten teachers' work is very extensive and demanding, and it is important to bring forth their view. Kindergarten teachers have a good education, and they are professionally taking a stand. For them the support of the special education teacher turns out to be important as well as education in the future. This thesis could be used for the benefit of kindergarten teachers by informing their view forward and researching more ways how integration could work out better.

Key words: integration, inclusion, socio-emotional disorder, special support, early childhood education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	6
2.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	6
2.2 Tutkimusote ja tutkimusmenetelmä.....	7
2.3 Tutkimuksen aineiston keruu ja analysointi.....	8
2.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	9
3 INTEGRAATIO JA SOSIO-EMOTIONAALISET HÄIRIÖT	
PÄIVÄKODISSA.....	11
3.1 Integraatio ja inklusio.....	11
3.2 Sosio-emotionaaliset häiriöt.....	13
3.3 Erityinen tuki päivähoitossa.....	17
3.4 Akaan kaupungin kolmiportainen tuki.....	21
4 LASTENTARHANOPETTAJIEN NÄKÖKULMIA SOSIO-EMOTIO- NAALISISTA HÄIRIÖISTÄ KÄRSIVIEN LASTEN INTEGRAATIOSTA	
PÄIVÄKODISSA.....	23
4.1 Sosio-emotionaalisten häiriöiden ilmeneminen päivähoitossa	23
4.2 Lastentarhanopettajien ajatuksia integraatiosta ja sen toteutumisesta.....	26
4.3 Integraation haasteet ja mahdollisuudet.....	31
4.4 Integraatioon liittyvät vaatimukset	35
5 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	41
6 LOPUKSI	46
LÄHTEET.....	49
LIITTEET.....	51
Liite .1 Haastattelurunko.....	51

1 JOHDANTO

Erityislapsia ja etenkin sosioemotionaalisista ongelmista kärsiviä lapsia on enenevässä määrin joka päiväkodissa ja melkein joka ryhmässä. Enää ei voi ajatella, että erityispäivähoito kuuluisi vain esimerkiksi erityisopettajille tai avustajille, vaan se on integraation ja inklusiivisen näkemyksen myötä päiväkodin arkea. Suurin osa tukea tarvitsevista lapsista on tavallisissa päiväkotiryhmissä, mutta vain alle puolessa Suomen kunnista on mahdollisuus edes konsultoida erityislastentarhanopettajaa (Heinämäki, L. 2004, 48). Opinnäytetyö on mielestäni myös hyvin ajankohtainen, sillä tätä työtä tehdessäni on paljon ollut esillä varhaiskasvatustilanteiden uudistaminen pätevyysasioissa sekä suhdetuissa. Edelleen lakiin ei ole tullut tarkennuksia koskien erityispäivähoitoa ja sen järjestämistä vaan kunnilla on tämän osalta hyvin vapaat kädet.

Integraation onnistuminen varhaiskasvatuksessa vaatii henkilöstön sitoutumista, oikeanlaista asennetta ja halua tehdä omaa työtä erilaisten lasten ja perheiden kanssa sekä toimivaa yhteistyötä erilaisten yhteistyötahojen kanssa. Yleisin kuntoutusmuoto on päivähoito, jossa erityistä tukea voidaan toteuttaa monella eri tavalla riippumatta siitä onko lapsella lausunto vai ei. Tuen tarpeen muodot ja tavat vaihtelevat ja osittain niihin vaikuttaa henkilöstön osaaminen sekä käytettävissä olevat resurssit.

Sosiaalisessa mediassa on tullut vastaan useampia artikkeleja liittyen lasten lisääntyneeseen aggressiiviseen käyttäytymiseen päivähoitossa, joka liittyy juuri sosio-emotionaalisiin häiriöihin ja niiden lisääntymiseen. Opinnäytetyön idea nousi omista kokemuksista työelämästä tehdessäni lastentarhanopettajan sijaisuuksia ennen sosionomi (AMK) koulutukseni täydentämistä. Tärkeää tällä työllä on tuoda esiin itse työtä tekevien henkilöiden näkökulmaa ja ääntä. Samalla se on saanut pohtimaan paljon omaa osaamista, koulutuksen sisältöä, ammatin vaatavuutta ja ammatin arvostusta.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyön suunnitteleminen alkoi jo syksyllä 2012, kun aloin täydentämään Sosionomi (AMK) koulutustani saadakseni lastentarhanopettajan pätevyyden. Tutkimuksen aihe on noussut omista kokemuksista työelämässä lastentarhanopettajan sijaisena ennen koulutuksen aloittamista. Teoreettista pohjaa ja materiaalia opinnäytetyötä varten keräsin hiljalleen opintojen ja työelämän ohella ja varsinainen työ alkoi kesällä 2014, jolloin sain tutkimusluvan opinnäytetyölle Akaan kaupungin päivähoidon johtajalta.

2.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää lastentarhanopettajien näkökulmia integraatiosta erityisesti sosio-emotionaalisisista ongelmista kärsivien lasten kohdalla. Tässä työssä tarkoituksena on kuunnella lastentarhanopettajien kertomuksia sosio-emotionaalisten häiriöiden ilmenemisestä ryhmässä ja tuodaan esiin lastentarhanopettajien näkökulmia integraation haasteista ja mahdollisuuksista, toteutumisesta ja tarkoituksesta. Selvitetään mitä integraatio vaatii onnistuakseen esimerkiksi päiväkodin oppimisympäristöltä ja henkilöstöltä. Tutkimuksen mahdollisuutena on saada palautetta siitä, miten integraatio toimii ja miten se saataisiin toimimaan paremmin.

Aiempiä tutkimuksia integraatiosta on tehty lähinnä kehitysvammaisten integraation näkökulmasta ja enimmäkseen koulumaailmasta. Tässä tutkimuksessa teoreettisena viitekehystenä ovat keskeiset käsitteet sekä Liisa Heinämäen teoriaa aiheesta varhaisesta tukesta lapselle – työväliseen kehittämisvalikkoon yhdessä valtakunnallisen varhaiskasvatusten perusteiden kanssa.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat

1. Miten sosioemotionaaliset ongelmat tulevat ilmi päiväkotiryhmässä?
2. Miten sosioemotionaalisisista ongelmista kärsivän lapsen integraatio päiväkotiryhmään toteutuu?
3. Mitä asioita lastentarhanopettajat kokevat integraation mahdollisuuksiksi ja haasteiksi?

4. Mitä sosioemotionaalista ongelmista kärsivän lapsen integraatio vaatii lastentarhanopettajilta?

2.2 Tutkimusote ja tutkimusmenetelmä

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Ajatuksena siinä on se, että todellisuus on moninainen ja on otettava huomioon ettei todellisuutta voi pilkkoa mielivaltaisesti osiin. Siinä pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Arvolähtökohdat muovaavat sitä, mitä ja miten pyritään ymmärtämään tutkittavia ilmiöitä. Tutkijan ei ole mahdollista saavuttaa perinteistä objektiivisuutta, koska tutkija ja se, mitä tiedetään kietoutuvat tiiviisti toisiinsa. Tuloksiksi voidaan saada ehdollisia selityksiä aikaan ja paikkaan rajoittuen. Pyrkimyksenä kvalitatiivisessa tutkimuksessa on löytää tai paljastaa asioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152.) Laadullisessa tutkimuksessa teorian merkitys on ilmeinen ja siksi välttämätön. Tutkimuksen teoria on viitekehys tutkimukselle eli tutkimuksen teoreettinen osuus. Teoriaa tarvitaan tutkimuksessa kokonaisuuden mieltämisessä (metodit, etiikka, luotettavuus, analyysi). (Tuomi & Sarajärvi 2002, 17–18.)

Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä ovat tutkimuksen kokonaisvaltaisuus tiedon hankinnassa ja aineiston kokoamisessa luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Ihmistä käytetään tiedonkeruun instrumenttina. Luotetaan omiin havaintoihin ja keskusteluihin tutkittavien kanssa kuin mittausvälineillä hankittuun tietoon. (Hirsjärvi, ym. 2004, 155.) Yleisimpiä aineiston keruumenetelmiä laadullisessa tutkimuksessa ovat haastattelu, kysely ja havainnointi sekä eri dokumentteihin perustuva tieto. Näitä tapoja voidaan käyttää rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltynä tutkittavan ongelman ja tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi, & Sarajärvi 2002, 73.)

Kun halutaan selvittää mitä henkilöt ajattelevat, tuntevat, kokevat tai uskovat, suositellaan menetelmänä käytettäväksi haastatteluja, kyselylomakkeita tai asenneskaaloja. Haastattelu on kvalitatiivisessa tutkimuksessa päämenetelmänä. Haastattelujen etuina pidetään sitä, että voidaan tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen säädellä aineiston keruuta. Sekä sitä, että haastatteluaiheiden järjestystä voi vaihdella ja vastauksia on mahdollisuus tulkita enemmän kuin jollain muulla menetelmällä. (Hirsjärvi, ym. 2004, 174, 194.) Haastattelukysymysten runko on opinnäytetyössä liitteenä (LIITE 1).

2.3 Tutkimuksen aineiston keruu ja analysointi

Opinnäytetyötä varten on haastateltu Akaan kaupungin päivähoiton johtajaa heinäkuussa 2014 ja kuutta lastentarhanopettajaa neljästä eri päiväkodista elokuun aikana 2014. Haastattelut olivat kestoaltaan noin 15-40 minuuttia. Tässä opinnäytetyössä on keskitytty lastentarhanopettajien haastatteluihin. Etukäteen olin suunnitellut haastattelurungon, mutta kysymysten muoto ja järjestys elivät haastattelun etenemisen mukaan sopiviksi niin, että vuorovaikutus haastateltavan kanssa oli luonnollista. Haastattelut analysoitiin siten, että tutkimusongelmat saadaan selvitetyksi ja haastateltavien ääni ja näkökulmat pääsevät esille. Analysoinnissa käytettiin apuna omia havaintoja ja kokemuksia tukena. Analyysia tukee myös opinnäytetyön keskeiset käsitteet. Materiaalia opinnäytetyötä varten on hankittu myös kirjallisuudesta ja internetistä.

Analyysissa ei lähtökohtana ole teorian tai hypoteesien testaaminen vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu; pyritään paljastamaan erilaisia seikkoja. Laadullisten metodien käytöllä tutkittavan ääni ja näkökulmat pääsevät esille. Kvalitatiivisen tutkimuksen tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2004, 155.) Puretut haastattelut eli aineisto tulee järjestää teemoittain poimimalla jokaisesta vastauksesta teemaan liittyvä kohta. Tämä onnistuu tekstin käsittely ohjelmalla (leikkaa, liitä) tai vanhanaikaisesti erivärikynillä koodaamalla. Tutkijan tulee tuntea aineistonsa ja esittää siitä tulkintansa. Mukaan tuodaan kytkennät teorioihin, aikaisempiin tutkimuksiin ym. Analyysin tehtävänä on tiivistää aineistoa niin, että sen informaatioarvo kasvaa mitään olennaista poistamatta. Aineistoa voidaan tematisoida tai tyypitellä. Tematisoinnissa (teemoittelussa) aineisto ryhmitellään teemoittain ja nostetaan esiin tutkimusongelmaan liittyviä sitaatteja tulkittavaksi. Tyypittelyssä muodostetaan yleisimpiä vastauksia laajastikin kuvaavia tyyppejä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija poimii aineistostaan mielenkiintoisimmat kohdat. Etenemisen ei tarvitse tapahtua haastattelujärjestyksessä. Aineistoa voi analysoida haastateltava kerrallaan tai rakennettujen tyyppien, tapauskuvien avulla tai edetä teemoittain. Aineisto kirjoitetaan auki omin sanoin tulkitsemalla. (Aaltola & Valli 2001, 141-150.)

Tässä opinnäytetyössä on seurattu teemahaastattelun analyysitapaa. Opinnäytetyön haastattelut on jaettu neljän eri teeman ympärille tutkimuskysymysten mukaisesti. Analyysi on aloitettu purkamalla haastattelunauhat sanasta sanaan kirjoittaen (litteroitu). Tämän jälkeen olen tulostanut haastattelut ja vanhanaikaisesti erivärisillä kynillä ko-

rostanut/koodannut eri teemat. Olen jakanut haastattelun tulokset tutkimuskysymysten mukaisesti neljän otsikon alle. Tuloksien erittelyä on vaikeuttanut se, että lastentarhanopettajat ovat puhuneet osittain samoista asioista eri termein sekä ottaneet esiin asioita eri kysymysten kohdalla ja päällekkäin liittyen hyvin liki kahtakin kokonaisuutta. Olen koonnut vastaukset taulukoihin, joissa tulee esille kaikkien opettajien ääni ja huomioidaan kaikki vastaukset. Lisäksi tukena on tekstinä selvitystä tuloksista ja suoria lainauksia haastatteluista.

Tähän opinnäytetyöhön on saatu lupa Akaan kaupungin päivähoiton johtajalta Anneli Säteriltä 21.7.2014. Haastatteluun valikoitui opettajat Akaan kaupungin konsultoivan erityislastentarhanopettajan Merja Teriön avulla. Lähestyin jokaista kuutta opettajaa sähköpostilla tai puhelimitse ja sovimme haastatteluajankohdan. Haastateltaviksi valikoitui opettajia, joilla oli kokemusta omassa työssään sosio-emotionaalisista häiriöistä kärsivistä lapsista. Kaikki kuusi opettajaa suostuivat haastatteluun ja haastattelut onnistuivat hyvin. Haastateltavat olivat siis lastentarhanopettajia, joilla opinnäytetyön aiheesta työkokemusta omassa ammatissaan 2-15 vuotta. Opettajat olivat kaikki päteviä lastentarhanopettajia erilaisilla koulutuksilla.

2.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta ei voida tarkastella minkään yksiselitteisten ohjeiden mukaisesti. Tutkimuksen tulee kuitenkin olla kokonaisuus, jolloin sen sisäinen johdonmukaisuus painottuu. Luotettavuudessa tulee ottaa huomioon tutkimuksen kohde ja tarkoitus sekä omat sitoumukset tutkijana, mitä ollaan tutkimassa ja miksi sekä miksi tutkimus on tärkeä, mitä on oletettu ennen tutkimusta ja ovatko ajatukset muuttuneet. Luotettavuuteen vaikuttaa se, miten aineistonkeruu on tapahtunut menetelmänä ja tekniikkana. Tiedonantajien lukumäärä, millä perusteella heidät valittiin ja miten heihin on otettu yhteyttä, sekä mikä on tiedonantajien ja tutkijan suhde ovat myös osa luotettavuutta. Ja lisäksi tutkimuksen kesto, analyysi, oma arvio luotettavuudesta ja tutkimuksen raportointi eli miten aineisto on koottu ja analysoitu. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 135, 138.)

Tutkimuksessa eettisiä valintoja tehdään seuraavissa vaiheissa: aiheen valinta, tiedonantajien kohtelu ja epärehellisyiden välttäminen kaikissa osavaiheissa. Tutkimusaihe on merkitykseltään tärkeä; ei muodinmukainen tai helposti toteutettava. Tutkimukseen

osallistuvilta ihmisiltä on saatu suullinen suostumus ja heille on kerrottu, mihin heidän antamiaan tietojaan käytetään. Opinnäytetyössä ei plagioida tekstiä, vähätellä toisten tutkijoiden osuutta, ei plagioida itseä eli omia tutkimuksia, tuloksia ei yleistetä kritiikittömästi eikä sepitetä tai kaunistella, raportointi ei ole harhaanjohtavaa tai puutteellista eikä tutkimukseen myönnettyjä määrärahoja käytetä väärin. (Hirsjärvi ym. 2004, 26–28.)

Opinnäytetyössä tulosten tarkastelussa on käytetty suoria lainauksia, jotta opettajien ääni saadaan paremmin kuuluville. Aihe on mielestäni kasvava ja ajankohtainen. Haastatteluihin osallistuvien opettajien henkilöllisyys pidetään salassa. Haastattelut on tehty luottamuksella ja yhteisymmärryksessä haastateltavien kanssa. Toivon, että kunnioitukseni näitä ammattilaisia kohtaan ja heidän työnsä arvostus näkyy tässä työssä, kuin myös se, että pohjimmiltaan ollaan lasten asialla.

3 INTEGRAATIO JA SOSIO-EMOTIONAALISET HÄIRIÖT PÄIVÄKODISSA

Tämän opinnäytetyön teoreettiseksi viitekehykseksi muodostuivat opinnäytetyöhön liittyvät keskeiset käsitteet integraatio, inklusio ja sosio-emotionaaliset häiriöt sekä Liisa Heinämäen teoksia liittyen varhaisen tuen rakentumisesta arkeen yhdessä varhaiskasvatuksen perusteiden kanssa.

3.1 Integraatio ja inklusio

Integraatioajattelun pyrkimyksenä on toteuttaa erityiskasvatusta niin pitkälle kuin mahdollista yleisen kasvatustoiminnan yhteydessä ja siihen sulautettuna. Tavoitteena on yksi yhteinen järjestelmä, joka palvelee kaikkia kasvatettavia, ottaa huomioon heidän yksilölliset kasvatukselliset tarpeensa ja edellytyksensä. (Hautamäki, J., Lahtinen, U., Moberg, S. ja Tuunainen, K. 1993, 133.) **Pois segregatio** ja **non-segregatio** ovat integraatioajattelun kaksi erillistä näkemyssuuntaa. Pois segregatiosta tarkoittaa sananmukaisesti integraatiota. Silloin edellytetään, että on vähintään kaksi erillistä osakomponenttia, jotka integroidaan. Ensin on oltava segregointia, jotta voidaan integroida. Toisessa näkemyksessä lähtökohtana on yksi järjestelmä, josta ei tarvitse sulkea ketään ulkopuolelle. **Mainstreaming** (=valtavirta) käsitettä on käytetty Yhdysvalloissa 1970-luvulta lähtien integraatiokeskustelussa. Käsite vastaa keskeiseltä sisällöltään Pohjoismaissa käytettyä integraation käsitettä. Mainstreamingilla tarkoitetaan yksilölliseen kasvatussuunnitelmaan perustuvaa erityislapsen ajallista, opetuksellista ja sosiaalista integraatiota muiden ikätovereidensa kanssa. Tämä edellyttää yleis- ja erityisopetuksen hallinto-, opetus- ja tukipalveluhenkilöstön vastuiden selkiyttämistä. (Hautamäki ym. 1993, 139.)

Integraatiossa voidaan erottaa neljä erilaista muotoa. **Fyysisessä integraatiossa** erityiskasvatuksen tarpeessa oleva lapsi sijoitetaan normaaliryhmään. Fyysisessä ryhmäintegraatiossa erityisryhmä on sijoitettu normaalipäiväkotiin/kouluun. Fyysistä etäisyyttä vähennetään integroitavien välillä. **Toiminnallisessa integraatiossa** käytetään samoja resursseja, käytetään niitä samanaikaisesti ja tehdään suunniteltua yhteistyötä. Toiminnallista etäisyyttä vähennetään integroitavien välillä. **Sosiaalisessa integraatiossa** luonnolliset myönteiset sosiaaliset kontaktit lisääntyvät. Tämä käsite sisältää yksilöpsykolo-

gisesti koetun integraation; hyväksytään toinen toisensa ja tunnetaan itse tulevansa hyväksytyksi ikätovereiden keskuudessa. Sosiaalinen etäisyys vähenee integroitavien välillä. **Yhteiskunnallisessa integraatiossa** ”poikkeavalla” henkilöllä on tasavertaiset mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä. (Hautamäki ym. 1993, 141.)

Integraation peruselementtejä ovat yksilön kunnioittaminen, mahdollisuus tehdä valintoja omassa elämässään, itsemääräämisoikeus, tasa-arvoisten mahdollisuuksien tarjoaminen, mahdollisuus olla arvostettu ja mahdollisuus osallistumiseen. (Hautamäki ym. 1993, 138.) Pelkkä lapsen sijoittaminen normaaliryhmään ei riitä. Olettamuksena on, että fyysinen integraatio synnyttää toiminnallista integraatiota ja näin luodaan pohjaa sosiaaliselle ja yhteiskunnalliselle integraatiolle. Integraation eri muotoja tulee siis erotella, jotta voidaan sisäistää ja erotella myös integraatio keinona ja integraatio päämääränä. (Hautamäki ym. 1993, 141.)

Integraation lisääminen päivähoitossa on vallalla oleva suuntaus 2000-luvulta lähtien. Tunne-elämältään häiriintynyt, erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseva lapsi tarvitsee jatkuvaa tukea. Integroinnin lisäämistä on pyritty helpottamaan lisäämällä erityislastentarhanopettajien määrää. Apuna on ryhmässä joko resurssilastentarhanopettaja (relto) tai konsultaatiota integraatioryhmälle antaa kiertävä lastentarhanopettaja (kelto). Tukea lapsen kehittymisen edistymiselle antaa kuntoutussuunnitelma, joka laaditaan kaikille erityistä hoitoa ja kasvatusta vaativalle lapselle. Suunnitelmassa arvioidaan millainen ryhmämuoto on lapsen kehitykselle ja kasvulle suotuisin. (Kempainen, 2000, 49.)

Inklusion lähtökohtana on sosiaalinen oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, ja valinnanmahdollisuus. Inklusiossa lasten luokittelu tulisi hylätä, sillä luokittelu on leimaavaa, syrjivää ja aliarvioivaa sekä aiheuttaa sosiaalista eriarvoisuutta. (Kontu, E. ja Suhanen, E., 26, 2006.) Voidaan puhua kovasta, pehmeästä ja tyhmästä inklusiosta. Kovassa inklusiossa lapsen kaikkiin tarpeisiin kyetään vastaamaan samassa paikassa muiden joukossa. Pehmeä inklusio toteuttaa lapsen tarpeisiin vastaamisen suurimmaksi osaksi samassa paikassa, mutta hyväksytään se, että tukea tarvitaan myös muualla. Tyhmässä inklusiossa tiedostetaan lapsen tuen tarve, mutta niitä ei haluta nimetä erityisiksi eikä tarpeisiin vastata. (Takala, M 2010, 16-17.)

Inklusiivisessa näkemyksessä tuki viedään sinne missä lapsi on. Tämä perustuu integraatioajattelulle, mutta lasta ei ”sijoiteta” johonkin ryhmään vaan hän menee siihen ryhmään minne menisi ilman tuen tarvettaankin. (Heinämäki, L. 2004, 14.) Näkemyksessä herättää huolta se, miten lapsen luo tuotava tuki turvataan ja varmistetaan. Inklusio on haastavaa nykyiselle päivähoitojärjestelmälle. Mahdollisuutena on kuitenkin lapsen osallisuus sekä inklusio mahdollistaa lapsen pysymisen päivittäisessä elinympäristössään ja sosiaalisessa verkostossaan. Varhaiskasvatuksessa aloitettu erilaisuuden hyväksymisen tukeminen ja kehittäminen lisää yhteiskunnan valmiutta inklusioon. Integraatio ja inklusio vaativat tarkkaa tukitoimien suunnittelua, lapsiryhmän koon ja henkilöstön määrän huolellista arviointia. Se vaatii lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisten tukitoimien tuomista osaksi päivähoidon arkea. Integraatio ja inklusio eivät voi olla erityisen tuen järjestämisen edellyttämien resurssien välttämisen keinoja. (Heinämäki, L. 2004. 15)

3.2 Sosio-emotionaaliset häiriöt

Omien tunnetilojen tunnistaminen ja kontrollointi sekä kyky toimia vuorovaikutuksessa toisten kanssa ovat sosio-emotionaalisia taitoja. Sosio-emotionaalisilla häiriöillä viitataan laajaan kirjoon erilaisia lasten käyttäytymishäiriöitä. (Lasten ja nuorten sosio-emotionaaliset vaikeudet, Opetushallitus). Sosio-emotionaaliset ongelmat ovat persoonallisuuden ongelmia, jotka ovat lapsen ajattelussa, tunne-elämässä ja ihmissuhteissa. Oireet ilmenevät lapsen käyttäytymisessä tavallista suurempana arkuutena, pelokkuutena, levottomuutena tai aggressiivisuutena. Oireista voi olla lapselle hyötyä; lapsen ahdistus vähenee jos aikuinen voi huomata ongelman. Yhteiskuntamme kulttuurissa huomataan helpommin levottomuuden ja aggressiivisuuden oireet kuin masentuneisuus ja eristäytyminen. (Kauppinen, M. & Saranoja, M. 1991, 68-69.)

Karkeasti sosio-emotionaaliset ongelmat ja häiriöt voidaan jakaa kahteen ryhmään; sisäänpäin suuntautuneet ja ulospäin suuntautuneet ongelmat tai häiriöt. Sisäänpäin suuntautuneet ongelmat ovat emotionaalisia vaikeuksia, jotka voivat olla pitkäaikaisia tai ilmaantua nopeastikin esimerkiksi lähiympäristössä tapahtuvan traumatisoivan tilanteen vuoksi. Ulospäin suuntautuneet sosio-emotionaaliset ongelmat tulevat esiin vuorovaikutuksessa muiden kanssa; kommunikointi ei johda toivottuun tulokseen ja lapsi tulee torjutuksi tai tilanteet päättyvät erimielisyyksiin. Tällainen lapsi saattaa tarrautua

aikuiseen ja hakee heidän huomiotaan kaikin keinoin. Lapsella on vaikeuksia ymmärtää toisten tarpeita ja vuorovaikutusodotuksia, usein lapsen käytöstä leimaa liiallinen rajuus ja aggressiivisuus. (Lasten ja nuorten sosio-emotionaaliset vaikeudet, Opetushallitus).

Häiriöt on myös luokiteltu esimerkiksi seuraavalla tavalla; *arkitoimintojen häiriöt, sääntöihin liittyvät häiriöt, neuroottiset häiriöt, rajatilat ja laaja-alaiset kehityshäiriöt* sekä *muut häiriöt*. Arkitoimintojen häiriöt liittyvät ruokailuun, nukkumiseen, tuhrimiseen ja kasteluun sekä puheeseen. Pienillä lapsilla *arkitoiminnoissa* syöminen liittyy ravinnoksi kelpaamattomien asioiden syömiseen. Kehitysvaiheiden muutoksiin liittyy nukkumisvaikeuksia, ne ovat poikkeuksellisia vain jatkuessaan pitkään. Toistuvat painajaiset ovat merkki jostakin sisäisestä ongelmasta. Oireellisenä pidetään yli 4-vuotiaiden ulostamiseen liittyvää tuhrimista ja primaarikastelua, jolloin lapsi ei ole oppinut ollenkaan kuivaksi. Sekundaarikastelussa jo kuivaksi oppinut lapsi taantuu uudelleen kastelemaan. Puheessa normaalista poikkeava äänenkäyttö, kuiskaava puhe tai kovaäänisyys, voivat olla sosio-emotionaalisen häiriintymisen oireita. (Kauppinen, M. & Saranoja, M. 1991, 70-71.)

Sääntöihin liittyvissä häiriöissä tulee huomioida, että alle kouluikäisillä säännöistä piittaamattomuus ja tottelemattomuus ovat suhteellisen normaalia käytöstä, koska moraalinen arviointikyky ei ole täysin kehittynyt. Lapselle tärkeissä asioissa sääntöjen rikominen voi olla tapa viestittää asioita, joita ei osata sanallisesti ilmaista. Sääntöihin liittyviin häiriöihin kuuluu aggressiivisuus (lyöminen, pureminen, potkiminen, rumien sanojen käyttö, hyökkäämiset, haukkuminen) ja jatkuva satuilu, valehtelu sekä näpistely. Epäsosiaalisissa käyttäytymispiirteissä on huomioitava oireiden laatu, niiden intensiteetti, toistuvuus ja merkitys lapsen kehitykselle. Empatia kyvyn ja auttamishalun puuttuminen ovat huolestuttavia piirteitä. (Kauppinen, M. & Saranoja, M. 1991, 71-72.)

Pitkään jatkuvasta ratkaisemattomasta ristiriidasta johtuvia *neuroottisia häiriöitä* ovat tuskalliset ahdistustilat, vaikeat pelot, pakkoajatukset ja pakkotoiminnot, hysteeriset häiriöt ja masennustilat. Oireisiin liittyy usein fyysisiä tunnusmerkkejä, kuten vatsavaivat, ruokahaluttomuus, väsymys, keskittymättömyys ja levottomuus. Neuroottisesti oi-

reileva lapsi tuntee usein voimakasta syyllisyyttä ja tuntee itsensä huonommaksi kuin muut. (Kauppinen, M. & Saranoja, M. 1991, 73.)

Eri oireyhtymien, tavallisesti neuroosin ja psykoosin rajamailla olevilla häiriöillä tarkoitetaan *rajatilaa*. Todellisuudentajun heikentyminen ja persoonallisuuden hajaantuminen ovat ominaista psykoosissa. Nämä ovat psyykkisiä häiriöitä ja vaativat psykiatrista hoitoa. Psykoottisuutta on lapsuudessa hyvin vaikea arvioida (lapsuuden skitsofrenia, symbioottinen psykoosi), joten oireyhtymät on luokiteltu laaja-alaisiksi kehityshäiriöiksi, poikkeuksena kuitenkin autismi. (Kauppinen, M. & Saranoja, M. 1991 74-75.)

Muihin sosio-emotionaalisiin häiriöihin kuuluu minäkuvaongelmat (identiteettihäiriöt) ja ihmissuhdevaikeudet. Identiteettihäiriön synnä voi olla lapsen hukassa oleva asema perheessä; hajanainen perhe, vanhempien ristiriitainen suhtautuminen lapseen. Kaverien joukossa identiteetti voi esiintyä epävarmuutena, koska lapselta puuttuu ikätasolleen tärkeitä valmiuksia. Joskus lapsilla esiintyy myös sukupuoleen samaistumisen ongelmia. Tutustumisongelmat, sisaruskateus, mustasukkaisuus ja toiseen henkilöön kohdistuva pelko tai inho ovat tavallisia ihmissuhdevaikeuksia. (Kauppinen, M. & Saranoja, M. 1991, 75.)

Pedagogisen luokittelun (Kuvio 1.) tarkoituksena on auttaa löytämään toimivia keinoja puuttua ongelmaan ja kehittämään lapsen kuntouttavaa hoitoa ja kasvatusta. Lastentarhanopettajat eivät ole työssään henkilöitä, jotka esittävät diagnoosiarveluita lapsen käytöksestä. Osaamiseen kuuluu käyttäytymisen kuvaaminen sekä miten jokin tilanne on syntynyt ja vaikuttanut lapseen itseän sekä muihin lapsiin. (Lasten ja nuorten sosio-emotionaaliset vaikeudet, Opetushallitus). Luokittelu on tehty koulumaailmaa varten, mutta sitä voi hyvin soveltaa päivähoidon maailmaankin.

Tarkkaavuuden ja aktiivisuuden häiriöt

Tarkkaamattomuus

* Lapsi ei esimerkiksi huomaa yksityiskohtia, ei kuuntele, on hajamielinen ja kadottelee tavaroitaan, yksinkertaisesti hän ei keskity tehtäviin.

Yliaktiivisuus

* Lapsi esimerkiksi liikuskelee paljon, ei pysy paikallaan kun pitäisi tehdä tehtäviä.

Impulsiivisuus

* Lapsi ei esimerkiksi millään malta odottaa vuoroaan, puuttuu toisten leikkeihin ja tehtäviin - siis toimii ennen kuin harkitsee.

Käytöshäiriöt

Sosiaalisesti jäsentymätön

* Lapsi esimerkiksi käyttäytyy toistuvasti vihamielisesti toisia kohtaan, on uhakas, ei näytä saavan kavereita, voi olla haluton koulunkäyntiin. Hän näyttää toimivan yksin.

Sosiaalisesti jäsentynyt

* Lapsi näyttää hyväksyneen sellaisia arvoja ja periaatteita, jotka ovat koulun tavoitteiden vastaisia. Hän ihailee esim. isompia, epäsosiaalisesti käyttäytyviä lapsia tai nuoria.

Päihteiden käyttö

* Lapsi käyttää / kokeilee tupakkaa ja alkoholia, nuoruudessa myös huumeita. Uhkana on riippuvuuden kehittyminen ja ko. aineiden haitat kasvulle ja kehitykselle.

Mielenterveyden ja psyykkisen tasapainon häiriöt

Ahdistuneisuus

* Lapsen tunne-elämää hallitsee "epänormaalin suuri ahdistus" (ks. Moilanen 2004), lapsi ei puhu siitä suoraan mutta se näkyy käyttäytymisessä.

Mielialahäiriöt

* Lapsen mieliala vaihtelee masennuksesta ylenpalttiseen iloisuuteen. Vaihtelu näkyy myös lapsen aktiivisuudessa.

Muut

* Vakava todellisuudentajun hämärtyminen, persoonallisuuden häiriöt, psykosomaattiset oireet.

KUVIO 1. Pedagoginen luokittelu.

Pedagoginen luokittelu ei ole yksiselitteistä luokittelua eikä kansainvälisesti sovittua tai lääketieteellistä luokittelua vaan siinä jäsennetään erilaisia näkökulmia. Pedagoginen luokittelu auttaa lapsen käyttäytymisen kokonaiskuvan muodostamisessa ja poikkeavan käytöksen ymmärtämisessä. Luokittelun avulla voidaan selvittää käyttäytymisen taustaa

ja ilmenemismuotoja. Luokittelussa on nostettu esiin sosioemotionaaliset ongelmat, jotka tyypillisesti tulevat esiin päiväkotij- ja koulumaailmassa. (Lasten ja nuorten sosioemotionaaliset vaikeudet, Opetushallitus).

3.3 Erityinen tuki päivähoitossa

Varhaiskasvatuksen toteuttamista ohjaavat **valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet**. Sen tavoitteena on varhaiskasvatuksen yhdenvertainen toteuttaminen ja laadun kehittäminen koko maassa yhdenmukaistamalla toiminnan järjestämisen perusteita. Sillä pyritään myös päivähoiton henkilöstön ammatillisen tietoisuuden lisäämiseen, vanhempien osallisuuteen ja moniammatilliseen yhteistyöhön tahojen kanssa, jotka tukevat lasta ja perhettä. Perusteet ovat osa lasten hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävää kokonaisuutta. Kunnilla on itsellään laajat mahdollisuudet organisoida varhaiskasvatuspalveluita, joten on tärkeää, että kunnat tarkentavat strategisia linjauksiaan, jotka otetaan huomioon varhaiskasvatussuunnitelmia laadittaessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005.)

Kunnallishallinnon rakenteisiin ja perusteisiin perustuu toimenpiteet, joilla tuodaan erityistä tukea päivähoitoon. Suomessa kunnallinen päivähoito on yleisin toimintaympäristö ja keskeisin varhaisenkuntoutuksen muoto järjestää erityispäivähoitoa. Lainsäädännössä ei ole varsinaisesti erillisiä säännöksiä erityispäivähoidosta. Erityispäivähoidon järjestämiselle ei ole laadittu laissa erikseen millaisessa lapsiryhmässä ja millaisella henkilökunnalla sitä toteutetaan. Laki määrittelee kuitenkin sen, että kaikille lapsille on taattava kunnallinen hoitopaikka. Kunnille jää siis laajat mahdollisuudet itse määrittellä hoidon muodot ja tavat, laki ohjaa kuitenkin päivähoiton ryhmien muodostusta aikuisten ja lasten suhdeluilla. Laki määrittelee myös, että on otettava huomioon erityistä kasvatusta ja hoitoa tarvitseva lapsi, mutta ei määrittele tapaa, jolla tämä tulee tehdä. Kunnittain voikin olla suuria eroja erityispäivähoidon järjestämisen muodoissa ja tavoissa. (Heinämäki, 2004, 22-23.)

Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan vanhempien ja kasvatushenkilöstön havaintojen yhteinen tarkastelu tai aiemmin todetun erityisen tuen tarve. Tukea lapsi voi

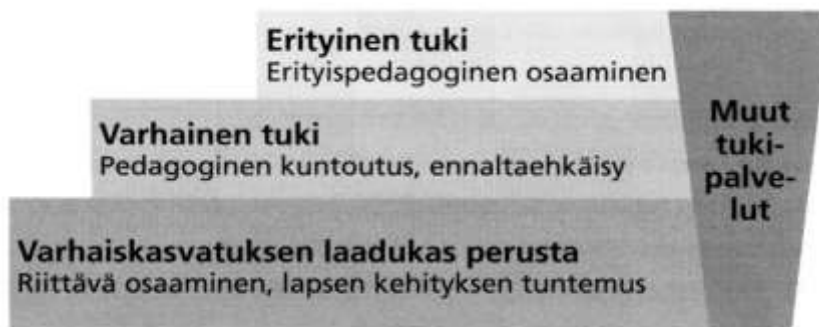
tarvita eripituisia aikoja fyysisen, tiedollisen, taidollisen tai tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla. Tuen tarvetta voi syntyä myös tilanteissa, joissa lapsen kasvuolot ovat heikentyneet eivätkä turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä. Lapsen tuen tarvetta tulee arvioida yksilöllisesti erilaisissa ympäristöissä ja kasvatuksellisissa tilanteissa sekä arvioida tuen ja ohjauksen tarpeet. Varhaiskasvatuksen tukitoimet on aloitettava heti, kun tuen tarve on havaittu. Tarvittaessa arvioinnin tueksi hankitaan asiantuntija lausunto ja konsultoidaan yhdessä vanhempien kanssa varhaiskasvatuksen omia tai muiden tahojen asiantuntijoita. Pyrkimyksenä on ehkäistä tuen tarpeen pitkittymistä ja kasautumista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005.)

Tuki tulee järjestää mahdollisimman pitkälti yleisten varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä lapsen toimiessa osana lapsiryhmää sosiaalisia suhteita tukemalla. Osana tukea yhteistyötä vanhempien ja kasvatushenkilöstön välillä tehostetaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tuen tarpeen määrittely ja järjestäminen sekä miten lapsen yksilöllinen ohjaus ja varhaiskasvatus sovitetaan yhteen. Varhaiskasvatuksen tukitoimina mukautetaan lapsen ympäristöä sopivaksi sekä päivittäistä kasvatustoimintaa mukautetaan (eriyttäminen, taitojen harjaannuttaminen, itsetunnon vahvistaminen) ja vahvistetaan suunnitelmallisesti varhaiskasvatuksen arjen kuntouttavia elementtejä (struktuuri, vuorovaikutus, oman toiminnan ohjaus, ryhmätoiminta). Kasvattajayhteisön tulee tarkastella toimintaansa ja mahdollisuuksiaan ohjata lasta muutostarpeita arvioitaessa. Eri tahojen lapselle laatimat suunnitelmat sovitetaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja lapsen siirtymävaiheissa tuen jatkuvuudesta huolehditaan. Eri viranomaisilta edellytetään yhteistyötä, henkilöstöltä riittävyttä ja osaamista sekä edellytetään tarpeita vastaavia tiloja, välineitä ja materiaaleja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005.)

Varhainen tuki rakentuu vankan perusosaamisen, lapsen kehityksen tuntemuksen eli peruspedagogiikan osaamiselle. Ennaltaehkäisy on siinä tärkeä näkökulma lapsen kasvun ja kehityksen riskitekijöiden tunnistamiseen liittyen, johon liittyy myös kasvatusympäristön arviointi ja kehittäminen. Inklusiivinen näkemys tuo tuen järjestämiseen oman haasteensa, koska edellyttää tuen tarpeen arvioinnilta ja järjestämiseltä lähiympäristön uutta vastuun ottoa ja päivittäisen perustyön tarkastelua varhaisen tuen näkökulmasta. Tuki varhaiskasvatuksessa edellyttää myös koko työyhteisön yhteistyötä, perusosaamista ja vastuunottoa, jotta tuki voi sitoutua lapsen päivittäiseen toimintaan ja lä-

hiympäristöihin. Erityinen tuki edellyttää erityispedagogista osaamista, jonka varaan rakentuu erityinen varhainen tuki. Vaikka lapsi ei olisi virallisesti erityispäivähoidossa, hän voi tarvita ja saada erityistä tukea. Tämä tarkoittaa myös sitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstö kohtaa erityistä tukea tarvitsevia lapsia työssään, vaikka eivät työskentelekään erityispäivähoidon organisaatiossa. (Heinämäki, 2005, 8-10.)

Kuviossa 2. kuvataan varhaisen tuen rakentumista varhaiskasvatuksen arkeen. **Laadukas varhaiskasvatus** perustuu siis riittävälle pedagogiselle osaamiselle ja lapsen kehityksen tuntemukselle. Laadukkaan perustan päälle rakentuu **varhainen tuki** erottuen peruspedagogiikasta systemaattisilla ja suunnitelmallisilla varhaiskasvatuksen tukitoimilla, pedagogisella kuntoutuksella, joihin varhaiskasvatussuunnitelman perusteetkin ohjaavat. Varhaista tukea ohjaa erityispedagoginen osaaminen päivittäisessä toiminnassa; menetelmät, ympäristön ratkaisut ja aikuisen toiminnan muokkaaminen. Varhainen tuki ja tärkeä ennaltaehkäisevä näkökulma vaativat suunnittelua ja arviointia (ympäristö, toimintatavat). Varhaiseen tukeen liittyvät muut tukipalvelut nivoutuvat näihin tavoitteiden sekä menetelmien tasolla. **Erityinen tuki** perustuu laadukkaaseen varhaiskasvatuksen perustaan ja varhaiseen tukeen. Tämä vaatii myös erityispedagogista osaamista sekä edellyttää suunnitelmallista ja yksilöllistä lapsen tukemista sekä muiden tukipalvelujen kanssa tehtävää tavoitteellista yhteistyötä. (Heinämäki, 2005, 10)

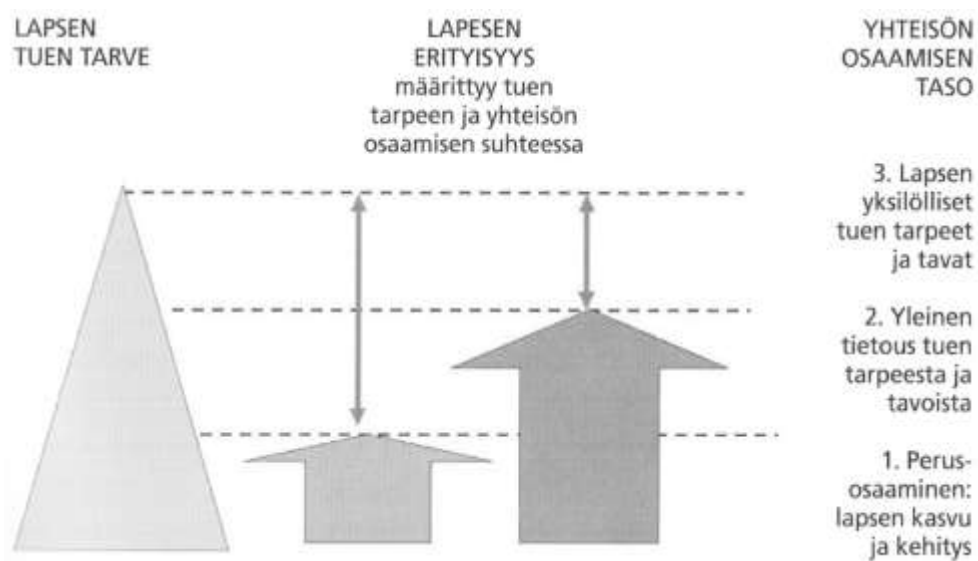

KUVIO 2. Varhaisen tuen rakentuminen arkeen (Heinämäki, 2005, 10).

Osaamiseen kuuluu tuen tarpeen havaitseminen. On erotettava mitkä pulmat kuuluvat lapsen normaaliin kehitykseen ja mitkä taas vaativat puuttumista, milloin on riski ongelman pahenemisesta. Varhaista tukea päästään kehittämään vasta, kun tuen tarve on tunnistettu, missä ympäristöissä ja tilanteissa ilmenee. (Heinämäki, 2005, 10, 13.) Hei-

nämäki onkin viitannut Määtän (1999) ekokulttuuriseen näkemykseen, jossa pienen lapsen tärkeimpiin ympäristöihin kuuluu koti ja päiväkot. Ekokulttuurisen teorian mukaan päivähoitolla on hyvin merkittävä rooli tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa ja järjestämisessä. Lapsen ja perheen kunnioittaminen on puuttumisessa toteutettava. Päivähoidon kasvattajalla on hyvät mahdollisuudet lapsen havainnointiin ja tuen tarpeen arviointiin, mutta tarvitsee tuekseen ohjausta lapsikohtaisen tiedon kokoamiseen sekä oman osaamisen ja kehittämisen tunnistamiseen. (Heinämäki, 2005, 11, 15.)

Kuviossa 3. määritellään lapsen erityisyyden ja tuen tarpeen suhdetta kasvattajayhteisön osaamisen tasoon nähden. Työyhteisön osaaminen voidaan jakaa kolmeen kategoriaan. **Perusosaamiseen** kuuluu lapsen kasvun, kehityksen ja kasvatuksen perustiedot ja valmiudet sisältäen tietoa lapsen kehityksen vaiheista, etenemisestä, kasvatuksen tavoista ja menetelmistä. **Yleinen tietous lapsen tuen tarpeista ja tuen tavoista** sisältää tiedon siitä, millaisia huolia ja tuen tarpeita lapsen kehitykseen voi liittyä sekä miten niissä voidaan lasta tukea ja miten aikuisen toiminta vaikuttaa. Yleistä tietoutta on esimerkiksi tieto miten kielen kehityksen pulmia tuetaan, struktuuria vahvistetaan tai miten eriyttäminen yleensä toteutuu. **Lapsen yksilöllisen tuen osaamiseen** kuuluu tuen tarpeen tunnistaminen ja tuen toteuttaminen yksilöllisesti, mitä se edellyttää ympäristöltä, toiminnalta ja lapsen ohjaukselta. (Heinämäki, 2005. 19-21.)

KUVIO 3. Lapsen erityisyyden määrittäminen suhteessa yhteisön osaamisen tasoon

Työyhteisöjä on hyvin erilaisia osaamisen jakautumisen suhteen. Joskus yhteisöissä katsotaan perusosaamisen riittävän kaikille ja muu osaaminen jää vain avustajalle tai kiertävälle työntekijälle. Organisaatiolla on merkitystä työyhteisön oppimisen ja kehittymisen tavoissa ja voimavaroissa. Yhteisön tapa käyttää ja omaksua tietoa vaikuttaa siihen, miten osaamista voidaan laajentaa ja uutta opittua yleistää ja siirtää muiden lasten käyttöön, ettei joutuisi aloittamaan aina uudestaan uuden tukea tarvitsevan lapsen kohdalla. Oikeiden tukitoimien ohella työyhteisön suhtautumisella lapsen erityisyyteen on merkitystä. Pelkkä perusosaaminen yhteisössä saa kaikki lapsen tukemiseen liittyvän tuntumaan uudelta edellyttäen perehtymistä, joka voi kuormittaa yhteisöä. Yleinen tietous tuen tarpeesta ja menetelmistä helpottaa tuen tarpeen arviointia ja suunnittelua. (Heinämäki, 2005, 19-20.)

3.4 Akaan kaupungin kolmiportainen tuki

Akaan kaupungin kolmiportaisen tuen mallissa (kuvio 4.) lähdetään liikkeelle **Yleisestä tuesta**, että kaikille lapsille tarjotaan laadukasta päivähoitoa. Tämä tarkoittaa lapsen kehityksen tuntemusta ja lapsen tuen tarpeen tunnistamista. Päivähoidossa tehdään järjestelyt lapsen tarpeita vastaaviksi ja kaikille lapsille laaditaan Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) yhdessä päivähoidon henkilöstön ja vanhempien kanssa. Jos tuen tarve on ilmennyt kotona, päivähoitossa tai neuvolassa, annetaan lapselle **Tehostettua tukea**. Lapselle järjestetään tavoitteellista pienryhmätoimintaa konsultoivan (konsu) tai kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelto) ohjaamana. Tehostettua tukea tarvitsevalle lapselle voidaan vasun sijasta laatia Laajennettu varhaiskasvatussuunnitelma (lavasu) yhdessä konsun tai kelton, päivähoidon henkilöstön ja vanhempien kanssa. **Erityiseen tukeen** tarvitaan erityispäivähoitolausunto, jolloin voidaan ryhtyä rakenteellisiin tukitoimiin. Tämä voi olla esimerkiksi pienennetty lapsiryhmä tai avustajan hankkiminen henkilökohtaisesti tai ryhmään. Erityisen tuen tarpeessa olevalle lapselle laaditaan Laajennettu varhaiskasvatussuunnitelma. Erityinen tuki vaatii moniammatillista ja suunnitelmallista yhteistyötä kodin, päivähoidon ja kuntouttavien tahojen kanssa. (Kolmiportainen tuki, 2015.)

KUVIO 4. Kolmiportainen tuki Akaan kaupungin varhaiskasvatuksessa.

Lapsella voi olla tarve erityiseen tai tehostettuun tukeen päivähoidossa fyysisen, tiedollisen tai taidollisen kehityksen osa-alueella. Tukea tarvitaan myös tunne-elämään ja sosiaalisiin taitoihin, esimerkiksi ryhmässä toimimisen taitojen oppimiseksi. Myös perheessä tapahtuvat muutostilanteet ja perheen voimavarojen heikentyminen ovat syinä tuen tarjoamiselle ja antamiselle. Tuki annetaan lapsen päivähoidon arjessa ja se rakentuu yhteistyölle perheiden, päivähoidon henkilöstön, konsultoivan/kiertävän erityislastentarhanopettajan sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa (esim. neuvola, erityissairaanhoido, perhekeskus, sosiaalitoimi). Periaatteena tuelle ovat lapsen kehitystä ja oppimista hidastavien tekijöiden varhainen havaitseminen, lapsen oikeus yksilölliseen hoitoon ja tukeen lapsiryhmässä sekä vanhempien ja päivähoidon henkilöstön tiedon ja osaamisen arvostaminen. Tavoitteena on oppimisympäristön ja toiminnan muuttaminen lapsen myönteistä kehitystä ja hyvää itsetuntoa tukevaksi. Erityistä tukea tarvitseva lapsi saa hoitoa ja kuntoutusta. Tuetaan lapsen omatoimisuutta sekä perheiden ja päivähoidon kasvatustyötä. (Kolmiportainen tuki, 2015.)

4 LASTENTARHANOPETTAJIEN NÄKÖKULMIA SOSIOEMOTIONAALISISTA HÄIRIÖISTÄ KÄRSIVIEN LASTEN INTEGRAATIOSTA PÄIVÄKO- DISSA

Olen runsaiden suorien lainausten ja taulukoinnin avulla pyrkinyt tuomaan mahdollisimman hyvin esiin lastentarhanopettajien näkökulmia ja ääntä tutkimuskysymyksiin vastaten. Taulukoissa on koottuna kaikki lastentarhanopettajien vastaukset.

4.1 Sosio-emotionaalisten ongelmien ilmeneminen

Haastatteluissa opettajat kuvailevat sosioemotionaalisten ongelmien tulevan esiin näkyvimmin lapsen aggressiivisena käytöksenä ja myös häiriökäyttäytymisenä. Puolet opettajista nostaa esiin myös hiljaisemmat ja näkymättömämmät ilmenemismuodot eli syrjäinvetäytyvät lapset. On olemassa sisäänpäin suuntautuneita ja ulospäin suuntautuneita sosio-emotionaalisia ongelmia. Näkyvimvät ilmenemismuodot tulevat esille lapsen tunne- ja itsesäätelyssä sekä vuorovaikutus- ja leikkitaidoissa. Seuraavat lainaukset ovat hyvin kuvaavia aggressiivisista ilmenemismuodoista ja vastaan tulleista tilanteista.

”...tunteiden säätely on niinku kyllä se näkyvin täällä päivähoidossa, että. Ja toiset reagoi siis niin voimakkaasti, että että oikeesti pitää niinkun varjella, ettei ettei tapahdu mitään, et vahingoittaa toisia, että että on tosiaan semmosta, että penkit lentää, että on tosi tosi voimakkaita reaktioita.” lto1

ja kertoo myöhemmin toisenkin esimerkin aggressiivisuudesta:

”Joo, kyllä tota on myöskin sitten niitä tilanteita, että et aikuinen joutuu ihan siis holdaamaan... et sit ku aikuinen pitelee, niin lapsi yrittää purra ja potkia ja sylkeä...” lto1

Toinen lastentarhanopettaja kuvailee aggressiivisen lapsen käytökseen puuttumista ja haastavaa tilannetta seuraavasti:

”...oli fyysisesti iso ja äänekäs ja riehu, että kyllä se vähintäänkin niinku kahen aikuisen vei sitten kerralla, kun oli semmonen kohtausta päällä, ettei ne helppoja välttämättä oo...” lto2

Aggressiiviset tilanteet koetaan työssä raskaaksi. Aggressiivinen ja äänekäs lapsi huomioidaan helpommin kuin hiljainen syrjään vetäytyvä lapsi. Häiriökäyttäytymistä ja syrjään vetäytymistä kuvaavat seuraavat lainaukset:

”...nääh lapset on silleen hyviä haistamaan sen koko ryhmätilanteen, et jos ryhmässä tapahtuu jotakin muuta yllättävää tai aikuisten huomio kiinnittyy jonnekin muualle, niin he kyl osaa kyllä käyttää tilanteet hyvin hyödyksi... saadakseen sen aikuisen huomion, esimerkiksi vaikka pukemistilanteessa niin saattaa karata toiseen huoneeseen...” lto3

”...on niitä lapsia, jotka vetäytyy, jotka ei... On niinku ujoja ja tai semmosia niinku hiljasen olosia... Ja se on oikeestaan paljon paljon vaarallisempaa ... Koska lapsi, joka vaatii ja ottaa sen tilan, niin hän myös saa huomion ja aikuisten huomion ja hänen asiansa huomioidaan, mutta entäpä se lapsi, joka jääkin sen lapsen jalkoihin, ehkä pahimmassa tapauksessa näit tällasia lapsia on yhtä aikaan...” lto4

Kaikkien lasten huomioon ottaminen ja hyvinvointi kuuluvat ammattitaitoon ja se pitäisi ottaa huomioon toiminnassa ja resursseissa. Tilanteen tekee vaikeaksi se, että äänekäästi huomionsa vaativia lapsia ja hiljaisia lapsia voi olla ryhmässä samaan aikaan. Vaatii ammattitaitoa ottaa huomioon kaikki ja tuntea lapsi yksilönä.

”...mun mielestä se on sitä ammattitaitoo, että silloin katotaan ja esimiehet kattoo, että resurssit toimii ja että, ja kaikilla ryhmän lapsilla on hyvä olla, ettei pelkästään niillä, jotka siinä niin sanotusti integroidaan lisätukee saamaan, taikka tehostettua taikka erityistä tukea saamaan, vaan että siellä olisi kaikilla lapsilla hyvä olla. Että niihinkin pystyis satsaamaan ja ne ei joutuis aina sitten vaan antaa myöden, kun jotain pitäis ymmärtää...” lto6

Sosio-emotionaaliset häiriöt tiedostetaan ja vastaan tulee vaikeitakin hetkiä. Puolet opettajista kertoi vielä, että sosio-emotionaalisia ongelmia tulee esiin enenevässä määrin päiväkodeissa. Voimattomuuden ja yksinäisyyden tunne kuvastuu myös haastatteluissa.

”... päivähoito yksistään ei voi auttaa. Niinku totta kai se auttaa niinkun siinä normaaliarjessa ja niitä tilanteita mennään läpi... pelkästään päiväkodin työntekijät ei pysty ratkoon näitä ongelmia, että lapsella selkeesti on

tarvetta johonkin muuhunkin... et siihen tarvitaan myös ulkopuolista apua, että tota ei riitä vaan et lapsi tulee päivähoitoon.” lto1

”...jos ne ongelmat on niin suuria, että että ei pysty ja on oikeesti niinku vaaraks ympäristölleen ja niin, toki sitten täytyy miettiä, että onko sitten ihan jo erityiskoulun tai erityislaitoksen paikka ja näin.” lto5

Puolet opettajista halusi vielä korostaa, että joskus lapsen paikka ei enää ole päiväkotia vaan joku muu erityistaho. Ymmärretään että päiväkodin mahdollisuudet ovat rajalliset eikä päivähoito kuntoutusmuotona aina yksistään riitä, vaan tarvitaan yhteistyökumppaneita/tahoja avuksi erityislasten tueksi.

TAULUKKO 1. Sosio-emotionaalisten ongelmien ilmeneminen

SOSIO-EMOTIONAALISTEN ONGELMIEN ILMENEMINEN		
TUNNESÄÄTELY/ITSESÄÄTELY VUOROVAIKUTUSTAITOT/LEIKKITAIDOT		
AGGRESSIIVISUUS	HÄIRIÖKÄYTTÄYTYMINEN	SYRJÄÄNVETÄYTYMINEN
- LYÖMINEN	- KIUKKUKOHTAUS	- HILJAINEN
- PUREMINEN	- HANKALUUDET	- UJOUS
- POTKIMINEN	- SIIRTYMÄTILANTEISSA	- YLIKILTTEYS
- SYLKEMINEN	- KESKITTYMISVAIKEUDET	- ITKUISUUS
- LELUJEN HEITTELY	- KARKAAMINEN	- TURVATTOMUUDEN TUNNE
- HUONEKALUJEN KAAATAMINEN	- OMALLA TOIMINNALLA HÄIRITSEMINEN	- ARKUUS
- TÖNIMINEN	- LEVOTTOMUUS	- EPÄVARMUUS
- FYYSINEN KIINNIKÄYMINEN	- HERMOSTUNEISUUS	- HUONO ITSETUNTO
	- TUNTEISIIN JUMITTUMINEN	

Taulukossa 1. on esillä kaikki haastatteluissa annetut esimerkit sosio-emotionaalisten ongelmien ilmenemismuodoista päiväkotiryhmässä. Olen jakanut ne kolmen isomman otsakkeen alle; aggressiivisuus, häiriökäyttäytyminen ja syrjään vetäytyminen. Huono itsetunto sopisi kaikkien kohtien alle, koska huono itsetunto voi ilmetä monin eri tavoin. Ilmenemismuodot kaikki liittyvät lapsen tunne- ja itsesäätelyn taitoihin ja kaikkeen vuorovaikutukseen.

4.2 Lastentarhanopettajien ajatuksia integraatiosta

Aluksi lastentarhanopettajat kuvaavat integraatiota lähinnä fyysisenä integraationa, eli erityistä tukea tarvitsevat lapset on sijoitettu tavalliseen lapsiryhmään, mutta haastattelujen edetessä selkiytyy, että tarkoituksena on niin toiminnallinen, sosiaalinen kuin yhteiskunnallinenkin integraatio ja toimitaan inklusiivisen näkemyksen mukaan. Erityistä tukea tarvitsevat lapset saavat ryhmässä tehostettua tai erityistä tukea ja heitä hoitaa ja kasvattaa päiväkodin perushenkilökunta. Pyrkimyksenä integraatioajatteluun kuuluvasti on ottaa huomioon erityislasten kasvatukselliset tarpeet ja edellytykset sulautettuna yhteiseen järjestelmään. Integraatio koetaan positiivisena asiana kaikkien lastentarhanopettajien osalta ja sitä kannatetaan.

”... ettei ole esimerkiksi erityislastentarhanopettaja, joka hoitaa niinku vieraisessa huoneessa tietyn porukan ja toinen lastentarhanopettaja, joka hoitais sen toisen porukan toisessa huoneessa vaan, että kaikki siinä samassa fyysisessä tilassa, samojen ihmisten hoidettavana ja kasvatettavana.” lto4

Muutama lto kertoo, että erityisen tuen tarvitsijoita on ryhmässä aina ja joinakin vuosina paljonkin samaan aikaan. Haastatteluissa kuvastuu se, että erityislasten kuulumista osana ryhmään pidetään päivähoidon arkipäivänä. Haastatteluista ilmenee myös, ettei erityistä tukea tarvitsevalla lapsella ole aina diagnoosia.

”Joo ja kyllähän melkein kaikissa ryhmissä sitten melkein on joku lapsi, joka sitten ainakin sitä tehostettua tukea kaipaa tai tarvitsee, vaikkei nyt olis diagnoosia saanut. Se on niinku sitä meidän arkipäivää.” lto2

Esiin tulee myös se, että erityislasten integrointi voidaan katsoa taloudellisemmaksi vaihtoehdoksi kuin erillisen erityispäivähoidon järjestäminen. Integraatiota ei kuitenkaan kuuluisi käyttää keinona välttää erityisen tuen järjestämiseen vaadittavia resursseja. Inklusiivinen näkemys on selvästi vallalla oleva suuntaus, jolloin tuki tuodaan mahdollisimman hyvin lapsen arkeen päivähoitopaikassa.

”...tietenkin integraatiolla voi olla, jos tällain näitisti ajattelee, semmonen taloudellinenkin aspekti, että tota on, katotaanko joskus halvemmaksi

vaihtoehdoksi se? Mutta kyllä nykyisin on semmonen suuntaus, että sanotaan, että on hyvä, että on tämmösessä normiryhmässä tuettuna...” lto6

Selkeää toimintatapaa ei haastatteluista tule ilmi, miten toimitaan integroitavan erityislapsen kohdalla, vain yksi haastateltavista mainitsee kolmiportaisen tuen mallin. Puolet opettajista mainitsee, että tarvittaessa tehdään lapselle laajennettu varhaiskasvatussuunnitelma (lavasu). Käy ilmi, että lavasu laaditaan, kun lapsella on suurempaa tuen tarvetta ja sen mukana tulee tueksi mukaan erityislastentarhanopettaja ja tarvittaessa myös muita yhteistyökumppaneita. Erityislapsen tullessa ryhmään, tilannetta ja jo annettua tukea kartoitetaan. Pyritään siis muuttamaan omaa toimintaa sen kaltaiseksi, että se palvelisi erityislasta ja koko ryhmää mahdollisimman hyvin. Jotta integraatiossa onnistutaisiin ja se saataisiin toimimaan, esiin nousee heti myös resurssien merkitys esimerkiksi avustajan tarpeena ja saamisena.

”...ensinnäkin kartoitetaan sitä, et minkälaista tukee tää lapsi tarvii, minkälaista tukee hän on saanu siellä edellisessä ryhmässä, onko se tuki ollut asianmukaista, riittävää, toimivaa, tai jos siinä on ollut jotain joka ei oo toiminu, niin sitten täytyy miettiä miksi se ei toiminu, ja mitä meidän pitäis sitten tehdä toisin, et me saatais tää ryhmä toimimaan. Sen jälkeen pitäis taata se, että meillä on niinkun kaikki se tarvittava tiekkö, et me pystytään toimimaan tässä ryhmässä, et jos hän tarvii henkilökohtasenavustajan niin hänellä sitten on henkilökohtanenavustaja.” lto4

Toisaalta koetaan, että hyvin yksin ovat varhaiskasvattajat erityislasten kohdalla ja hyvin paljon täytyy itse tehdä, vaikka tukea tarvittaisiin tai ainakaan tuen saaminen yhteistyötahoilta ei tapahdu ihan hetkessä. Tämä voi johtua siitä, että integraatio vaatii myös yleis- ja erityiskasvatuksen henkilöstön vastuiden selkiyttämistä. Koetaan, että on helpompi toimia silloin, kun päivähoitoon tullaan valmiilla lausunnolla. Etukäteistietoa lapsesta pidetään arvokkaana. Resursseja odotetaan saavan, kun ryhmässä on erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Pohditaan miten resursseja käytetään ja saadaanko niitä riittävästi. Opettajat kokevat etteivät annettavat resurssit aina ole riittäviä, koska erityislapset työllistävät enemmän ja vievät täten enemmän aikaakin.

”...heilläkin varmaan on sitä kysyntää niin hirveesti, että jos on akuutti tarve, niin ei kyllä ihan heti tapahdu mitään. Et kyllä ite täytyy hyvin paljon järjestää ja ja näin, kyllä se niinku ittestä lähtee aika pitkälle.” lto4

”...kyllähän kun lasta, lapsi tulee hoitoon, jolla on selkeesti joku lausunto tai tällanen, niin hänelle vaan mietitään sitten niinku, et jos on tarve henkilökohtaseen avustajaan ja lausunto siihen niin tota toki sen on saanut, mutta tota eeh, et kyllähän niinkun niitä resursseja sit mietitään, mutta ei ne välttämättä ihan aina riitä, et kyllähän se niinku työllistää...” lto1

Integroidulle lapselle järjestetään tehostettua tai erityistä tukea osana arkea. Käytetään apuna erilaisia välineitä (kuvat, viittomat) ja menetelmiä, esimerkiksi voidaan pitää päiväkodilla omia tukikerhoja tai muuta kuntouttavaa toimintaa järjestää päiväkodin ulkopuolella (esim. puheterapia, toimintaterapia). Tämä on pehmeää inklusiota, jossa lapsen tarpeisiin vastataan suurimmaksi osaksi samassa paikassa, mutta hyväksytään ja ymmärretään tuen tarve muualtakin. Päiväkodin ulkopuolella tapahtuva tukitoiminnan järjestämistä ei koeta kovin yksinkertaiseksi. Erityislapsen tarpeet voivat olla hyvinkin moninaisia ja yhteistyökumppaneita useita.

”...sitten nää terapiat, kaikki, niiden järjestäminen, ei sekään oo niin yksinkertasta. Missä ne, onko ne päiväkodilla, onko ne kotona, onko ne jossain muualla, kuka ne maksaa, kuka maksaa kuljetukset, kuka järjestää, kuka tilaa, kuka saa tilata?” lto4

Erityislasten tarvitsemat tukikerhot ovat aikaa vieviä ja resurssien puitteissa niitä ei aina voida järjestää, vaikka tukikerhoista koetaan olevan lapselle hyötyä. Haastatteluissa tuli esiin, että aina ei pysty tekemään lapsen eteen sitä, mitä olisi hyvä tehdä, syynä resurssien puute. Integraatio nimenomaan tarvitsee tarkkaa tukitoimien suunnittelua, lapsiryhmän koon ja henkilöstön määrän tarkkaa suunnittelua. Seuraavassa lainauksessa esimerkki siitä, että aiemmin hyväksi havaittua menetelmää ei voitu enää seuraavana vuonna jatkaa, koska henkilökuntaa ei ole riittävästi. Integraatiossa huolta herättävää onkin miten saadaan lapsen luo tuotava tuki turvattua.

”...sitä ei tänä syksynä jatketa, koska tota siihen tarvitaan kaks aikuista vetämään ja ryhmät on niin paljon suurentunu, niin sitten ei voi jättää yhdelle aikuiselle niin paljoo lapsia...siinä nimenomaan keskityttiin näihin näihin itsesäätely ja tunnetaitoihin ja sosiaalisiin tilanteisiin... työtä se niinkun teetti paljon...” lto5

Kaikkien haastateltavien mielestä erityislapsen sijoittaminen normaaliin ryhmään tukee lasta; on hänen kehitykselleen hyväksi, lapsen oikeus ja lapsen edun mukaista sekä hänen parempaa tulevaisuuttaan varten. Erityislapsen leimautumista ja syrjäytymistä pyritään integraation avulla estämään. Integraatiolla toivotaan olevan myös vaikutusta sekä lasten että aikuisten asenteisiin; hyväksymään erilaisuutta ja vähentävän ennakkoluuloisuutta.

”Tavallaan ettei leimata ketään ja ehkä silleen, että niinku aikuiset ja lapsetkin oppis sen, et jokainen on erilainen, niin hyväksytään, hyväksytään toisemme.” lto3

Tärkeää integraatiossa on oppia toimimaan muiden kanssa, saada parempia sosiaalisia taitoja ja harjaannuttaa itsesäätelytaitoja. Integraation avulla annetaan lapselle mahdollisuus saada keinoja selvitä erilaisista tilanteista elämässä.

”...että itse ois tyytyväinen omiin kykyihinsä ja pystyis toimimaan yhdessä muiden kanssa... kaikessa me tähdätään siihen, että me autetaan, annetaan sille lapselle niitä keinoja...” lto6

”No kyllä mä aattelen niinkun lapsen kannalta sitä. Sitä ja niinkun sen lapsen myöhempää elämää, elämää varten että, et tavallaan hän saa niitä onnistumisen kokemuksia sitä myöhempää elämää varten ja semmosta, että hän pystyy ja hän osaa ja hän saa niitä sosiaalisia suhteita siinä ryhmässä ja tavallaan kyllä se aika paljon sitä itsetuntoakin kohottaa...” lto5

Lapsen hyvä olo, tyytyväisyys omaan itseensä ja kykyihinsä, hyväksytyksi tuleminen ja terveen itsetunnon rakentaminen on keskeisessä osassa integraatiossa ja siihen pyritään positiivisella palautteella ja myönteisiä kokemuksia tarjoamalla.

TAULUKKO 2. Lastentarhanopettajien näkökulmia integraatiosta

INTEGRAATIO
<ul style="list-style-type: none"> - ERITYISLAPSET NS. NORMAALIRYHMÄSSÄ TUETTUNA - ERITYISLAPSET/INTEGRAATIO ON PÄIVÄHOIDON ARKIPÄIVÄÄ - TUEN TARVITSUJOITA LÖYTYY AINA RYHMÄSTÄ - KAIKILLA TUEN TARVITSUJOILLA EI OLE DIAGNOOSIA - INTEGRAATIO KOETAAN HYVÄNÄ ASIANA/KANNATETAAN - INTEGRAATIO ON NYKYSUUNTAUS
INTEGRAATION TOTEUTUMINEN
<ul style="list-style-type: none"> - ERITYISLAPSI TULEE/SIJOITETAAN NORMAALIIN PÄIVÄKOTIRYHMÄÄN - LAPSEN TILANTEEN KARTOITTAMINEN - KONSULTOIVAN ERITYISLASTENTARHANOPETTAJAN KONSULTOINTI/APU - TARVITTAESSA LAADITAAN LAAJENNETTU VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA LAVASU - KOLMIPORTAINEN TUKE - TUKIKERHOT/MENETELMÄT KÄYTTÖÖN - AVUSTAJAN TARPEEN KARTOITUS - YHTEISTYÖTAHOT MUKAAN - LAPSI VOIDAAN SIOITTA KAHDEN PAIKALLE - VANHEMPIEN TUKEMINEN - YHTEISTYÖ VANHEMPIEN/PERHEEN KANSSA
INTEGRAATION TARKOITUS
<ul style="list-style-type: none"> - LAPSELLE HYVÄ ARKI - PAREMMAN TULEVAISUUDEN VUOKSI - TAITOJEN KEHITTYMINEN (KAVERIT, LEIKKI) - LAPSELLE KEINOJA SELVIYTYÄ TILANTEISTA ARJESSA - EI LEIMAUTUMISTA, EI SYRJÄYTYMISTÄ - TALOUDELLISUUS

Yllä olevassa taulukossa vielä tiivistettynä lastentarhanopettajien haastatteluissa esiin tulleita näkökulmia integraatiosta, sen toteutumisesta ja tarkoituksesta. Lainauksissa nousee heti esiin myös resurssit, joita en ole voinut olla ottamatta huomioon jo tässä kohtaa, koska tulevat vahvasti esiin ja liittyvät suoraan integraation toteutumiseen.

4.3 Integraation haasteet ja mahdollisuudet

Kaikki opettajat tuovat esille resurssit yhtenä merkittävimpänä haasteena integraatioon liittyen. Resursseilla viitataan riittävään henkilöstöön, heidän koulutustasoonsa ja sitoutuneisuuteensa sekä suoraan taloudelliseen tilanteeseen, rahaan.

”...kyllä se on ne taloudelliset jutut, että tiedetään miten asiat pitää hoitaa ja tiedetään mitä minkäkin asian hoitaminen vaatii, minkälaisia puitteita, minkälaisia järjestelyjä, mutta sitten kun niistä puitteista aletaan miettimään, niin tota ihan rahan takia välttämättä ei saada esimerkiksi nyt koulutettua avustajaa...” Ito4

Integroitava lapsi vie aikaa ja teettää enemmän työtä vaikuttaen täten koko muuhun ryhmään. Tämä koetaan suurena haasteena ja se olisi otettava huomioon integraatiota toteutettaessa resursseissa, esimerkiksi suhdeluvuissa erilailla. Pyritään toteuttamaan tukitoimia koko muun ryhmän siitä kärsimättä. Henkilökunnan lisääminen on yksi haastatteluissa esiin nouseva ratkaisu integraation toteutumisen mahdollistamiseksi.

”...tietysti tulee aina se resurssikysymys...jos niitä on varsinkin paljon niitä lapsia, niin toki se sitten vaikuttaa, vaikuttaa siihen muuhun ryhmään. Että jos ne vie kovin paljon henkilökunnan aikaa ja työtä, et on kuvallista reissuvihkoo, on monenlaista tukikerhoo, niin sitten täytyy tavallaan huomioida se, että se henkilökuntamäärä ei olis aina niin, että sitä katottas aina vaan siihen suhdelukuun nähden... siinä on enemmän haastetta ja saattaa olla että yks laps sitten saa jonkun kohtauksen, raivokohtauksen sun muun, joka sitten sitoo, sitten sitoo yhden aikuisen pitkäks aikaa, niin ne muut toki kärsii siitä tilanteesta...” Ito5

Lähes kaikki pitävät liian suurta ryhmää haasteena ja esteenä integraation toteutumiselle ja kertovat myös ryhmän rakenteella olevan merkitystä; toivotaan, ettei olisi liikaa erityislapsia samassa ryhmässä eikä lapsia liian suurella ikäjakaumalla. Osittain lastentarhanopettajat kokevat ettei ryhmän kokoon ja rakenteeseen pystytä vaikuttamaan, kun ryhmiä suunnitellaan.

”...ehkä se ettei pystytä niitä ryhmäkokoja miettiin sit silleen, et jos haasteellisia lapsia, et siihen ei pysty aina välttämättä vaikuttamaan.” Ito3

Ryhmän toimivuutta hankaloittaa se, että ryhmät muuttuvat; lapset vaihtuvat eikä henkilökuntakaan ole pysyvää. Integraation haasteena on myös lapsen tuen tarpeen ymmärtäminen ja tarpeiden huomioon ottaminen toiminnassa. Tämä tarkoittaa erilaisten välineiden ja menetelmien käyttöä arjessa, pyrkimyksenä luoda päiväkodin ympäristö toimivaksi. Toimivan arjen merkitys korostuu.

”No jos sitä ei ymmärretä sitä lapsen tuen tarvetta eikä sitä huomioida siinä toiminnassa, että ne pitäis niinkun luoda se toimintaympäristö sel-lasseeks missä sen lapsen on helpompi olla, just pienryhmätoimintaa ja kuvien käyttöä, henkilökuntaa riittävästi. Eikä lapselta voi heti vaatia, että tai vaatia välttämättä ollenkaan, että hän niin sanotusti normalisoituu, mutta että mahdollisimman hyväks se arki siinä muodostuis.” lto2

Seuraavat lainaukset kertovat kuinka integraation onnistumisen haasteena on myös vuorovaikutus, sekä henkilökunnan välillä että perheeseen päin. Vaaditaan hyvää yhteistyötä, jotta voidaan ottaa puheeksi kipeitäkin ja hankalia asioita loukkaamatta lasta tai perhettä ja aiheuttamatta suuttumusta.

”Ne liittyy nimenomaan siihen minkälainen vuorovaikutus tän perheen ja tän lapsen perheellä ja sitten päivähoiton henkilökunnalla on keskenään. Jos saa niinku hyvät välit ja puhalletaan yhteen hiileen, niin se onnistuu tosi hienosti, mutta jos tuntuu, että mikään ei kelpaa, niin sit siitä vaan ei tuu yhtään mitään.” lto4

Ja tarvitaan toimivaa yhteistyötä myös muiden tahojen kanssa. Yhteisten toimintatapojen ja sääntöjen noudattaminen on tärkeää niin henkilöstön sisällä kuin yhteiset linjat perheen sekä yhteistyökumppaneiden kanssa. Tärkeää olisi yhdessä päivähoiton henkilökunnan, perheen ja muiden yhteistyökumppaneiden laatia tavoitteita, mihin pyritään ja sopia keinot, miten niihin päästään. Yhteistyötahojen apu ja tuki on tärkeää sekä perheelle että päivähoitolle.

”...ja sitten se yhteistyö vanhempien kanssa, et se pelais kans saumattomasti, että sitten ois vähän samanlaiset pelisäännöt. Ja sitten mun mielestä nää yhteistyötahojen kans tehtävä yhteistyö, että on se sitten konsu tai kelto, neuvola, lavasu palaveri, jos on kovastikin pulmallinen tilanne, sitten tulee muitakin tukitoimia ja yhdessä koitetaan, asetetaan tavoitteita, katotaan mitenkä niihin päästään.” lto 6

Haasteeksi kerrotaan myös nopeasti muuttuvat tilanteet (esimerkiksi perheiden sisällä) ja lasten siirtyminen ryhmästä toiseen tai koulumaailmaan, jolloin tiedon siirtämisen tärkeys korostuu. Nopeat muutokset perhetilanteissa ovat asioita joihin ei voida vaikuttaa, toivotaan avoimuutta ja hyvää yhteistyötä perheen kanssa. Myös etukäteistieto lapsesta on päivähoitolle arvokasta, mutta harvoin saatavilla ellei ole diagnoosia tai tietoa

edellisestä ryhmästä. Joissakin tilanteissa päivähoidossa koetaan olevan integraation kanssa melko yksin. Päivähoito auttaa arjessa selviytymiseen, mutta ei ole riittävä hoitomuoto/kuntoutusmuoto kaikille lapsille eikä itsessään poista lapsen ongelmia.

”...sitten tietysti lapset siirtyy eteenpäin, et sitten niinkun se, että se tieto siirtyy jatkossa sinne esiopetukseen ja kouluunkin, et mitä lapsen kanssa on jo tehty mutta...mutta hyvin, sillä tavalla tuntuu, että et kauheen yksin on sit niinkun se päiväkoti, että niitä keinoja vinkkejä yritetään tehdä, mutta mutta tota ei ne niinkun...ne saattaa niinku helpottaa tilannetta, mutta eihän ne sitä ongelmaa poista. Et kyllähän siellä taustalla aina joku syy on sitten, että miks lapsi reagoi niinku reagoi.” lto1

Integraation mahdollisuudet liittyvät kaikki lapsen positiivisempiin tulevaisuuden näkymiin, suvaitsevaisuuteen, erilaisuuden hyväksymiseen ja ymmärtämiseen, tasa-arvoisuuteen ja elämässä pärjäämisen taitoihin.

”... noi mahdollisuudet taas, niin on ihanaa kun sä sitten näät niitä tilanteita mitkä menee hyvinkin, niin sä pystyt antaan sitä positiivista palautetta sillain ja sitten se vie sitä sitten eteenpäin...” lto6

”... kyllä mä sen niinku miellän, et se lasta niinku palvelee, että hän saa olla niinku siinä vertaisessaan ryhmässä ja oppia niinku niistä muista muista lapsista...” lto1

Onnistumisen kokemusten tarjoaminen lapselle ja positiivisen palautteen antaminen koetaan tärkeäksi. Lapsella koetaan olevan oikeus tarvitsemaansa kasvatukseen ja tukeen oman ikäryhmänsä joukossa ongelmasta riippumatta.

TAULUKKO 3. Integraation haasteet ja mahdollisuudet

INTEGRAATION HAASTEET
<ul style="list-style-type: none"> - RESURSSIT=RIITTÄVÄ, AMMATTITAITOINEN SEKÄ SITOUTUNUT HENKILÖKUNTA - HENKILÖKUNNAN PELISÄÄNNÖT JA TOIMINTATAVAT - HENKILÖKUNNAN VUOROVAIKUTUS - HENKILÖKUNNAN SAIRASTELU -> SIAISET - HENKILÖSTÖN HUONO ASENNE/KOULUTUKSEN PUUTE - AIKUISEN HERKKYYS/TARKKUUS - TUEN TARPEEN YMMÄRTÄMINEN - RIITTÄVÄSTI TUKEA LAPSELLE - RIITTÄVÄSTI KEINOJA AUTTAA LASTA - TUEN TARPEEN HUOMIOIMINEN RYHMÄSSÄ - TUEN TARPEEN HUOMIOIMINEN YMPÄRISTÖSSÄ (TILAT, VÄLINEET) - LIIAN SUURI RYHMÄ - RYHMÄN KOOSTUMUS: LIIKAA TUEN TARVITSIJOITA RYHMÄSSÄ, SUURI IKÄJAKAUMA - YHTEISTYÖ/VUOROVAIKUTUS PERHEEN KANSSA - VUOROVAIKUTUS HENKILÖKUNNAN VÄLILLÄ - ÄKILLISET MUUTOKSET PERHEISSÄ - ONKO PÄIVÄHOITO RIITTÄVÄ TUKEA LAPSELLE - KAIKKIEN LAPSIEN HUOMIOIMINEN
INTEGRAATION MAHDOLLISUUDET
<ul style="list-style-type: none"> - SOSIAALISET TAIDOT, LEIKKITAIDOT JA VUOROVAIKUTUSTAITO - OSA OMAA IKÄRYHMÄÄ OLEMINEN - ERITYISLAPSET JA NORMAALIT LAPSET HYÖTYVÄT TOISISTAAN (TUKILAPSET) - ERILAISUUDEN HYVÄKSYMINEN JA YMMÄRTÄMINEN, SUVAITSEVAISUUS - EI LEIMATA, LUOKITELLA, EROTELLA - TASAVERTAISUUS - OIKEUS SAMAN OPETUKSEEN JA TOIMINTAAN KUIN KAIKILLA - EI SYRJÄYTYMISTÄ - LAPSEN TULEVAISUUS: TULLA NORMAALIKSI OSAKSI YHTEISKUNTA

Taulukosta 3. näkyy, että haasteita integraatiossa löytyy enemmän kuin mahdollisuuksia. Mahdollisuudet nousevat kuitenkin haasteita tärkeimmiksi haastatteluissa. Resurssit koetaan suurimmaksi haasteeksi ja koetaan, että se vaikuttaa suuresti siihen, miten integraatiota voidaan toteuttaa. Vuorovaikutus henkilökunnan välillä ja yhteistyötahoihin sekä perheisiin koetaan merkityksellisiksi, jotta integraatio onnistuisi. Riittävä ja hyvin yhteen toimiva henkilöstö on tärkeä työkalu integraatiossa. Haasteina on tuen tarpeen ymmärtäminen ja tarpeellisen tuen antaminen riittävin keinoin lapselle. Integraation mahdollisuudet taas vaikuttavat positiivisesti lapsen tulevaisuuteen.

4.4 integraatioon liittyvät vaatimukset

Integraatiolla on toimiakseen paljon erilaisia vaatimuksia. Suurimmat vaatimukset ovat kaikkien mielestä resurssit ja hyvin paljon nousi esiin kaikilta lastentarhanopettajilta vaatimuksia liittyen henkilökuntaan ja heidän ominaisuuksiinsa. Vaatimuksia on myös erilaisten keinojen ja menetelmien käyttö, joita tuli esiin kaikissa haastatteluissa sekä koulutus. Erityislastentarhanopettajan rooli korostui tärkeänä tukena ja yhteistyökumppanina lähes kaikissa haastatteluissa. Yhtenä tärkeänä vaatimuksena pidettiin tietenkin lapsen tarpeita ja niihin vastaamista, jotka kaikki liittyvät aikuiseen ja hänen toimintaansa. Lisäksi ilmeni myös monia muita integraation vaatimuksia.

Integraatio vaatii resursseja. Se vaatii huomioimaan henkilöstön määrän suhteessa tukea tarvitseviin lapsiin tai huomioimalla lapset ryhmää pienentämällä.

”... resurssit pitäis siinä sitten huomioida ja, että jos on tukea tarvitsevia lapsia niin sitten pitäis olla joko pienempää lapsiryhmää tai henkilökuntaa enemmän tai avustajia.” lto2

Resursseihin liittyy myös tilat ja välineistö itsessään. Tiloilta vaaditaan toimivuutta ja monikäyttöisyyttä; mahdollisuutta jakautua pienryhmiin ja eri toimintoihin, näin vältetään suurien massojen liikuttamista ja pystytään myös ennakoimaan tilanteita. Läpikulutilat päiväkodissa koetaan hankaliksi, koska häiritsevät lasten toimintaan keskittymistä. Tärkeänä resurssina välineistöön kuuluu esimerkiksi kuvat, struktuuri ja taito käyttää tukiviittomia. Esiin nousi lasten yksilöllisyyden huomioiminen, että jotkut menetelmät ja välineet toimivat paremmin toisilla ja toisilla ei ollenkaan. Välineiden ja menetelmien käyttö vaatii myös pitkäjänteisyyttä ja sitoutuneisuutta, että ne saadaan toimimaan osana arkea.

Henkilökunnalta toivotaan ja vaaditaan tietynlaista asennoitumista, suhtautumista ja monia muita ominaisuuksia integraatiota toteutettaessa, tärkeimpänä kuitenkin toistui sitoutuneisuus ja ammattitaito. Tarvitaan kärsivällisyyttä ja kykyä havainnoida lasta ja koko ryhmää. Ammattitaitoon kuuluu myös ymmärtää lasta ja lapsen pulmaa. Haastat-

teluissa korostui ennakoinnin merkitys ja suunnitelmallisuus. Henkilöstön yhteistyön toimiminen on välttämätöntä integraation onnistumiseksi. Koko tiimin tulee toimia samojen sääntöjen mukaan ja käyttäen samoja menetelmiä, pyritään yhdessä kohti asetettuja tavoitteita ja sitoudutaan lasta kuntouttavaan toimintaan.

”...henkilökunnalta se vaatii tottakai kärsivällisyyttä ja vähän semmosta mmm silleen suunnitelmallisuutta ja sit semmosta niinkun mmm pitää olla niinku tuntosarvet koko ajan pystyssä... pitää se aina mielessään se ennakointi ja semmonen oma rauhallisuus...” lto3

”Että integraatio onnistuu, niin ensinnäkin se tarvii tota, jos ajatellaan henkilöstöä, sitoutunutta henkilöstöä, et me halutaan halutaan tehdä tätä työtä tällä tavalla, ja sit se vaatii yhteisiä pelisääntöjä... et kyllä siinä täytyy olla niinku ne ihmiset, ketkä haluaa tehdä sitä työtä kaikenlaisten lasten kanssa...” lto 4

Henkilöstöltä vaaditaan perehtymään lapsen ongelmaan, esimerkiksi johonkin tiettyyn diagnoosiin. Ja yhdessä laaditut tavoitteet tulee olla kaikilla selvillä ja niihin on myös omalla toiminnalla, suunnitellulla toiminnalla sekä tavoitteita asettamalla sekä toteuttamalla pyrittävä. Tämä kuuluu ammattitaitoon ja sitä vaaditaan integraation onnistumiseksi.

”... jos sillä on joku diagnoosi tai muuta, perehtymään siihen, ja toisaalta yhdessä laaditut tavoitteet, että niinku, että koko henkilöstö niitä ...kun ne on tavoitteita niin niitä kuuluu toteuttaa.” lto 2

Erityisen tärkeänä vaatimuksena ovat henkilökunnan yhteiset toimintatavat ja yhteiset linjat. Niistä kiinni pitäminen palvelee integraation onnistumista ja edesauttaa lasta kokonaisvaltaisesti. Henkilöstön huono ilmapiiri ja vuorovaikutus heijastuvat koko lapsiryhmään ja tehtävään yhteistyöhön muiden kanssa. Ristiriitaisuudet sekoittavat lasta; eivät luo turvaa ja auta selviytymään tilanteista.

”ja sitten myöskin tiukat rajat ja säännöt ja se, että aikuisilla täytyy olla kaikilla samat säännöt, ettei päästä niinku kokeileen niitä rajoja. Et yks antaa sitten periks ja toinen ei anna, että se on myöskin tärkeä.” lto 5. Ja toinen opettaja kertoo samasta asiasta vielä täydentäen, jos ei yhteistä lin-

jaa ole. ”...se sekottaa niinku sit sitä lasta, et se ei palvele niinku lainkaan.” lto1

Konsultoivan lastentarhanopettajan rooli nousi esiin lähes kaikissa haastatteluissa tärkeänä tukena lapsen arjen suunnittelussa, työnohjaajana sekä kouluttajana ja arjen vinkkien antajana. Positiivisena tilanteena kerrottiin, että syksystä 2014 alkaen Akaan kaupungilla on aloittanut konsultoivan erityislastentarhanopettajan lisäksi myös kiertävä erityislastentarhanopettaja. Elto on mukana suunnittelemassa erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevan lapsen arkea ja myös erilaisten tarvittavien tukikerhojen alulle panijana tai jopa toisena ohjaajana. Hänen kanssaan kartoitetaan lapsen tilannetta ja mietitään tavoitteita ja keinoja.

”Ja sitten usein erityislapsilla on niitä jotain muitakin yhteistyötahoja ja sitten tota niitten kanssa miettiä niitä arjen tavoitteita ja myös tietenkinton elton ja kelton sitä arkee suunnitella ja miettiä ja muuttaa sitten tarvittaessa...” lto2

”...hänen kanssaan on myös hyvin tiivistikin tehty tehty yhteistyötä ja periaatteessa soiteltu, esimerkiks nää tukikerhot täällä mitä on sitten kellekin lapselle pidetty, että millasta tukee kukin tarvitsee...” lto5

Erityislastentarhanopettaja on ohjannut erilaisten menetelmien käyttöön erityislasten kanssa ja koetaan tärkeänä yhteistyökumppanina päivähoidon arjen toimivuuden edistämässä. Hän on toiminut tavallaan myös työnohjaajana, kun on purettu haastavia tilanteita ja haluttu saada niihin toimivampia ratkaisuja. Eltoa voidaan pitää parempana asiantuntijana konsultoimaan ja auttamaan kuin täysin ulkopuolista työnohjausta.

”...työnohjauksella on on sillä lailla että, että esimerkiks tää erityislastentarhanopettaja on, on kurssittanu ja on viittomia opettanu...” lto5

”...mietittiin onko hyötyä siitä työnohjauksesta tämmöseen tilanteeseen, et sitten enemmän niinku justiin toi erityislastentarhanopettajan vinkit oli ne semmoset tärkeimmät mitä, että kun hän näki niitä tilanteita ite, et miten missäkin tilanteessa kannattaa toimia, mitä voi kokeilla, et enemmän oli hyötyä niinku sellasesta, sellasesta et joku oli niinku nähny, nähny oikeesti mitä tilanteessa tapahtu ja antaa sit niihin vinkkejä kun se työnohjaus...” lto1

Koulutuksen puutteella koetaan olevan yhteys negatiivisiin asenteisiin erityislapsia kohtaan sekä uusimman tiedon puuttumiseen erityislapsiin liittyen. Koulutus koetaan myönteisenä asiana ja sen koetaan kasvattavan omaa ymmärrystä sekä ymmärrystä myös siihen, miksi pitää toimia tietyllä tavalla. Koulutuksissa pidetään tärkeänä käytännönläheisyyttä, jotta saataisiin välineitä omaan työskentelyyn. Koulutusta kaivataan jossakin kohtaa lisääkin. Koulutuksesta ja sen tärkeydestä kertovat seuraavat lainaukset.

”...mä huomaan että, että jollain saattaa olla semmottia, ehkä vähän vääränlaisia asennoitumisia ylipäänsä tämmöttiin lapsiin, joilla on vähän jotakin haastetta... jos koulutuksesta on kovin pitkä aika eikä oo kovin paljon luku mitään niin ehkä se liittyy vähän siihen asenteeseenkin ettei tavallaan oo sitä uutta tietoo...” lto5

”Se avaa ehkä vähän silmiä ja sit ymmärtää niinku, että miksi näin pitää toimia. Et tavallaan, jos saa niinku erityisopettajalta sitä konsultaatio-apua, et se ei nyt vaan huvikseen puhu niitä asioita, vaan et ihan oikeesti sillä on joku tarkoitusperä siinä.” lto3

Lapsen tarpeisiin vastaamista kuvaa mielestäni hyvin kattavasti seuraava lainaus liittyen aikuiseen ja hänen toimintaansa. Aikuisen roolin merkitys korostuu kasvattajana ja tutkijana lapsen elämässä. Ja edelleen huomioitava se, että aikuisia on tarpeeksi.

”... ensinnäkin ymmärtämystä, aikaa, läsnäoloa, kuuntelijaa ja ihan oikeesti sitä kuuntelijaa. Ja se vaatii myöskin sen, että aikuisia on tarpeeksi siinä ryhmässä, varsinkin jos on, ei siinä ryhmässä tarvitse olla kuin yksi tämmönen lapsi, joka todella ottaa sen tilan, niin se on pois niiltä kaikilta muilta lapsilta. Sun on otettava se lapsi ja mentävä hänen kanssaan toiseen rauhalliseen tilaan, ja rauhoitettava se tilanne ja lähdeittävä niinku siitä sitten liikkeelle, niin sillan niitä aikuisia pitää olla tarpeeksi.” lto4

Vaatimuksena integraatiossa nousi esiin avustajan merkitys ryhmälle. Lastentarhanopettajat kertovat avustajan saamiseen liittyviä, hieman erilaisia näkökulmiaan, joista selviää, ettei avustajan saaminen ryhmään ole itsestäänselvyys. Avustajan saamiseen vaaditaan selkeästi lausunto autismin piirteistä tai selkeä vamma. Aina ei erityistä tukea tarvitsevaa lasta sijoiteta edes kahden paikalle. Tässä kohtaa nousee taas esiin se asia, etteivät resurssit aina ole riittävät. Ryhmässä tarvitsee olla useampi avun ja tuen tarvitsija, jotta on mahdollista saada ryhmäavustaja. Avustaja resurssina on keskeinen integ-

raation helpottamisen ja onnistumisen kannalta. Haastatteluissa käy ilmi, että erityislaps-
set vaativat enemmän aikaa ja tarvitsevat useammin omaa aikuista erilaisiin tilanteisiin
tueksi. Seuraavat lainaukset kuvaavat avustajan saamiseen liittyviä hieman erilaisiakin
näkökulmia.

*”... eivät sitten kuitenkaan vie kahden paikkaa siitä ryhmästä tällä het-
kellä, vaikka heillä on näitä tukitoimia että, että sittenhän on eri tilanne,
jos on on tota ihan sellanen laps, jolla on joku fyysinen vamma, joku lii-
kuntavamma tai jos on esimerkiks jotain autistisia piirteitä lapsella, niin
sittenhän yleensä saa sen henkilökohtasen avustajan... jos on kielellinen,
kielellinen erityisvaikeus tai sosio-emotionaalisia vaikeuksia tai tämmöstä
muuta vaikeutta, niinku pienempää vaikeutta, niin ei ryhmään niinkun tuu
henkilökohtasta avustajaa...” lto5*

*”...mun ryhmässä niin on ollu henkilökohtasia avustajia käytössä taikka
sitten tarvittaessa, jos olis useampi tämmönen, vaikka sosio-emotionaa-
lista tai jotain muuta pulmaa, voi olla ryhmäavustaja, jota kohden on sit-
ten tietty määrä, että on vähän enempi aikuisia siinä ryhmässä.” lto6*

Vaatimukseen kuuluu myös omasta jaksamisestaan huolehtiminen ja halu tehdä omaa
työtänsä (auttamismotivaatiota tarvitaan). Tarvitaan myös esimiehen tukea erityislas-
tentarhanopettajan ja muiden yhteistyötahojen lisäksi.

TAULUKKO 4. Integraation vaatimukset

HENKILÖKUNTA	MENETELMÄT/KEINOT
<ul style="list-style-type: none"> - RAUHALLISUUS - SITOUTUMINEN - SUVAITSEVAISUUS, OIKEA ASENNE - KÄRSIVÄLLISYYS/PITKÄJÄNTEISYYS - JAKSAMINEN - KIINNOSTUS OMAA TYÖTÄ KOHTAAN - HALU AUTTAA - AMMATTITAITO - YHTEISTYÖKYKY - SUUNNITELMALLISUUS/ENNAKOINTI - HERKKYYS - JOUSTAVUUS - TOTEUTAA TAVOITTEITA - TOIMIA SOVITTUJEN SÄÄNTÖJEN JA MENETELMIEN MUKAAN - MUUTOSVALMIUS, VALMIUS KOKEILLA UUTTA, SOPEUTUMISKYKY - LAPSEN PARHAAKSI TOIMIMINEN - LAPSEN ONGELMAAN PEREHTYMINEN JA LAPSITUNTEMUS - JÄMÄKKYYS - LUODA TURVALLINEN KANNUSTAVA ILMAPIIRI, YMPÄRISTÖ JA VUOROVAIKUTUS - HEITTÄYTYMISKYKY - EI LIIAN VAIHTUVAINEN HENKILÖKUNTA 	<ul style="list-style-type: none"> - KUVAT/STRUKTUURI - TUKIVIITTOMAT - TUKIKERHOT - POSITIIVINEN PALKITSEMINEN, KEHUMINEN, PEUKKU - TILANTEIDEN PIIRTÄMINEN - JÄÄHYSYSTEEMIT - MALLINTAMINEN JA SANOITTAMINEN - HOLDING - PIENRYHMÄTOIMINTA - ENNAKOINTI - RUTIINIT, TOISTO - DRAAMA, SADUT
	MUUTA
	<ul style="list-style-type: none"> - ETUKÄESTIETÖ - TYÖNANTAJAN TUKI - YHTEISTYÖN TOIMIMINEN PERHEEN JA YHTEISTYÖKUMPPANEIDEN KANSSA
RESURSSIT	
<ul style="list-style-type: none"> - RIITTÄVÄ, KOULUTETTU, SITOUTUNUT HENKILÖKUNTA - RYHMÄN KOKO JA KOOSTUMUS - TILAT: ESTEETTÖMYYS, MAHDOLLISUUS PIENRYHMÄTOIMINTAAN, EI LÄPIKULKUTILOJA, TILÖJEN MONIKÄYTTÖISYYS - TARVITTAVA VÄLINEISTÖ: AKTIIVISUUSTYÖN JA -LELUT, TIMETIMER-KELLO, KUVAT, TUNNEKORTIT, LIIKENNEVALOT, KIRJALLISUUS, MUSIIKKI - KONSULTAATIOTA OLTAVA SAATAVILLA - KONSUN TUKI: TYÖNOHJAUS, TUKIKERHOT, ERILAISET MENETELMÄT, VINKIT - KOULUTUS: YMMÄRRYS KASVAA, ARJEN JA KÄYTÄNNÖN VINKIT, AJAN TASALLA PYSYMINEN, VAIKUTTAA ASEENTEeseen - RYHMÄAVUSTAJA, HENKILÖKOHTAINEN AVUSTAJA 	
LAPSEN TARPEET	
<ul style="list-style-type: none"> - AIKUINEN: TUTUT JA TURVALLISET AIKUISET, TURVALLISEN YMPÄRISTÖN LUOMINEN, OHJAUS TUNTEIDEN SÄÄTELYSSÄ JA KÄSITTELYSSÄ, TUNTEIDEN MALLINTAMINEN JA SANOITTAMINEN, AIKA JA HUOMIO, LÄSNÄOLO, KUUNTELEMINEN, YMMÄRRYS, KAVERISUHTEIDEN JA LEIKKITAITOJEN VAHVISTAMINEN, KESKUSTELU, KANNUSTAMINEN JA KEHUMINEN, OMA AIKUINEN TARVITTAVIIN TILANTEISIIN, ANTAA JA TEKEE TUKEA, SELKEIDEN SÄÄNTÖJEN JA RAJOJEN ASETTAMINEN JA NOUDATTAMINEN 	

Olen lastentarhanopettajien haastatteluista eriteltyt integraation vaatimusten pääkohdiksi henkilökunnan, resurssit, menetelmät ja keinot, lapsen tarpeet ja vielä muut esille tulleet vaatimukset. Yllä olevassa taulukossa vaatimuksiin liittyvien vastausten sisältö.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sosio-emotionaaliset ongelmat näkyvät erityisesti sosiaalisissa taidoissa ja tunnesäätelyssä. Mielestäni tärkeänä huomiona on, että sosio-emotionaalisista häiriöistä kärsivillä lapsilla ei ole välttämättä diagnoosia ja toisaalta eri diagnooseilla olevat erityislapsset kärsivät samoista sosio-emotionaalisista ongelmista. Päivähoidon henkilökunnasta ei ole antamaan diagnooseja, mutta ammattitaitoon kuuluu tunnistaa milloin on kyse lapsen normaalikehityksestä poikkeavasta käytöksestä ja varhain ottaa asia esille ja puuttua. Asioihin puuttuminen vaatii tietenkin hyvää yhteistyötä perheen kanssa ja kaupungin erityislastentarhanopettajien sekä muiden yhteistyötahojen kanssa.

Sosio-emotionaaliset ongelmat ilmenevät voimakkaimmin aggressiivisuutena, mutta myös muuna häiriökäyttäytymisenä sekä syrjään vetäytymisenä. Kulttuurissamme syrjäänvetäytyvät huomiodaan aggressiivista käytöstä huonommin. Lapsen reagoinneissa voi yhtäläillä molemmissa olla kyse huonosta itsetunnosta. Osana lastentarhanopettajien ammattitaitoa on hallita erilaisia menetelmiä, jotka voivat auttaa erityislapsia päivähoidon arjessa. Konsultaatioapua on kuitenkin oltava saatavilla ja tärkeäksi yhteistyökumppaniksi haastatteluissa nousikin erityislastentarhan opettajan tuki.

Tulkitsen, että koulutustarvetta voi vielä olla erilaisten tukikerhojen ja muiden menetelmien käyttöön. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja oli haastateltavia opettajia kouluttanut esimerkiksi tukiviittomien käyttöön ja ollut mukana tukikerhoissa, ainakin toimeenpanija ellei jopa toisena ohjaajana. Kuten tuloksista ilmenee, on erityistuen tarpeessa olevia lapsia ryhmissä lähes aina ja jopa enenevässä määrin, joten on mielestäni erityispedagogiikan tuntemukselle lisääntyvästi tarvetta. Tässä herääkin mieleeni kysymys, sisältyykö lastentarhanopettajan tutkintoon riittävästi erityispedagogiikan opintoja? Ja jäin myös pohtimaan sitä, että konsun ja kelton roolit kun korostuivat, ovatko he tarpeeksi saatavilla ja läsnä ryhmässä, jossa erityistä tukea tarvitsevia lapsia?

Akaan kolmiportaisen tuen malli (kuvio 4) ja Liisa Heinämäen Erityisen tuen rakentuminen arkeen malli (kuvio 2) ovat hyvin samankaltaiset. Heinämäen Lapsen erityisyyden määrittäminen suhteessa yhteisön osaamisen tasoon (kuvio 3) mallista voi löytää yhteneväisyyksiä haastatteluissa esiin tulleista näkemyksestä koulutuksen hyödystä ja tarpeesta sekä vaikutuksesta asenteisiin. Integraatiota toteuttaessa ei pelkkä lapsen ke-

hityksen tuntemus riittää, vaan kuuluisi hallita myös erilaisten menetelmien käyttöä. Koulutukselle on käyttöä ja tarvetta. Myös henkilöstön asenteet vaikuttavat työn sujuvuuteen ja tärkeää on myös kyky soveltaa tietoa ja taitoa eri lasten kohdalla, ettei tarvitse aina aloittaa alusta uuden erityislapsen kohdalla. Tukitoimien arkipäiväisyys ja käytön itsestäänselvyys kertoo mielestäni osaamisesta ja ammattitaidosta. Vastuu on koko kasvatustiimillä eikä vastuuta voida jättää vain ryhmäavustajalle tai konsulle. Lastentarhanopettajalle kuuluu tunnistaa tuen tarve ja toteuttaa tukea yksilöllisesti, ja tietää mitä se edellyttää ympäristöltä, toiminnalta ja lapsen ohjaukselta. Suunnittelussa on apuna erityislastentarhanopettaja.

Integraation tarkoitus ja mahdollisuudet kulkevat rinnakkain ja pitkälti päällekkäin, kuten myös integraation haasteet ja vaatimukset. Vaikka integraatiolla on haasteensa ja vaatimuksensa, koetaan se silti kaikkein parhaimpana lapsen etuna. Haastateltavat lastentarhanopettajat olivat kaikki hyvin suvaitsevaisia erilaisia lapsia kohtaan ja ymmärtäväisiä integraatiota kohtaan. Opettajat tuovat esiin realistiset seikat haasteisiin liittyen ja tunnustavat, ettei integraation toteuttaminen ole helppoa; jatkuvasti nipistettävistä resursseista voi joutua taistelemaan ja integraatio vie enemmän aikaa ja vaatii enemmän työtä. Positiivisena kehityksenä Akaassa on kiertävän erityislastentarhanopettajan lisääminen vahvuuksiin syksystä 2014 alkaen.

Joissakin tutkimuksissa erityisluokkasijoitus näyttää paremmalta vaihtoehdolta sosio-emotionaalisten ongelmien kohdalla. Carlbergin ja Kavalen tutkimuksiin (1980) viitataan Hautamäen ym. teoksessa ”...erityisluokalla ei ole haitallisia vaikutuksia kaikkien erityisoppilaiden kehitykseen; erityisiä oppimisvaikeuksia omaavien sekä sosiaalisesti sopeutumattomien ja emotionaalisesti häiriintyneiden oppilaiden koulumenestys ja sosiaalinen käyttäytyminen on parempi erityisluokilla kuin yleisopetuksessa.” (Hautamäki ym. 1993, 134.) Tämä asia tuli esiin myös haastatelluilta lastentarhanopettajilta; kaikki lapset eivät pysty sopeutumaan integrointiin ja tarvitsevat päivähoiton tilalle pienempää ryhmää ja erityisempää apua. Integraatio ei ole siis aina hyvä ratkaisu riippuen lapsen vaikeuksien laadusta ja tasosta, lapsi ja lapsiryhmä eivät siis aina hyödy integraatiosta. Haastatteluissa ei aivan selkeästi ilmennyt miten toimitaan erityislapsen tullessa ryhmään, mutta kaikki Akaan kolmiportaisen tuen mallin osat tulivat esille. Erityislasten arkipäiväisyys työssä korostui ja uskon, että asia on aika itsestäänselvyys työn arjessa. Toisaalta jäi tunne, että lastentarhanopettajien vaikutusmahdollisuudet ovat asiassa mel-

koisen heikot, ja paljon ollaan diagnoosien ja erityislastentarhanopettajan konsultaation varassa. Lastentarhanopettajia voisi jollakin tavalla kuulla enemmän ryhmiä suunnitella, jotta he voisivat vaikuttaa paremmin ryhmän rakenteeseen ja omaan työhönsä.

Kolmiportaisen tuen mallissa yleiseen tukeen kuuluu lapsen kehityksen tuntemus ja tuen tarpeen tunnistaminen. Arki tulisi myös järjestää lapsen tarpeita vastaavaksi. Kaikille lapsille laaditaan päivähoitossa varhaiskasvatussuunnitelma. Tehostettua tukea tarvitsevalle lapselle tehdään laajennettu varhaiskasvatussuunnitelma ja tulisi järjestää tavoitteellista pienryhmätoimintaa. Erityinen tuki vaatii erityispäivähoitolausunnon, jotta voidaan miettiä avustajaa tai ryhmän pienennystä. Lavasun mukana alkaa moniammatillinen yhteistyö. Laajennettu varhaiskasvatussuunnitelma korvaa kuntoutussuunnitelman, nämä laaditaan tarkoituksena antaa tukea ja edistää lapsen kehittymistä. Lavasu tai kuntoutussuunnitelma laaditaan kaikille erityistä hoitoa ja kasvatusta vaativalle lapselle. Suunnitelmassa tulisi myös arvioida millainen ryhmämuoto on lapsen kehitykselle ja kasvulle suotuisin. Toteutuuko kolmiportaisen tuen malli aina?

Lastentarhanopettajien mukaan enenevässä määrin on ryhmissä sosio-emotionaalisista ongelmista kärsiviä lapsia. Viime aikoina on ollut mediassa verkkojulkaisuja siitä, että lasten väkivaltaisuus päivähoitossa on lisääntynyt, jotka tukevat opettajien näkemystä asiasta (Päiväkotien piina: lapset lyövät ja käyvät päälle – neurologi selittää miksi., Syynä päiväkotikiitos vai koti? – Mistä lapsen aggressiivinen käytös johtuu?, Tarhalasten aggressiivisuus karkasi käsistä Suomessa – psykiatri: 2 selvää syytä).

Sosio-emotionaalisista ongelmista kärsivä lapsi reagoi tavallista herkemmin erilaisiin muutoksiin. Ensisijaisen tärkeää on turvaa tuova tuttu ja pysyvä ryhmä ja aikuiset. Kuntouttavaa hoitoa antavalta päivähoitohenkilöstöltä vaaditaan auttamismotivaatiota sekä omien tunteiden ja suhtautumistapojen tiedostamista, mutta on saatava myös ympäristön tuki. Henkilöstön keskinäisten suhteiden tulisi olla myös kunnossa, sillä ristiriitaiset tilanteet kärjistyessään heijastuvat myös lapsiin. Tarvitaan tavallista enemmän ammattitaitoista henkilökuntaa, jotta voidaan järjestää kaikki tarvittava erityishoito. Henkilöstö tarvitsee tuekseen jatkuvaa koulutusta, työnohjausta ja jaksamista tukevia keinoja. (Kauppinen, M. & Saranoja, M. 1991, 81.) Tämä tuli esiin myös haastatteluissa; tärkeää on oman tiimin yhteen toimivuus. Ja korostui jatkuvan koulutuksen tarve ja tärkeys sekä ammattitaitoisen henkilökunnan merkitys. Haastatteluissa puhuttiin myös henkilöstön

vaihtuvuudesta, joka on huono asia sillä se ei luo tuttua ja turvallista ympäristöä lapselle. Päiväkodissa tehtävä kuntoutus-, hoito- ja kasvatustyö on vaativaa. Työhön ja sen onnistumiseen liittyy laajasti erilaisia asioita henkilöstön tiimityöskentelystä fyysisten tilojen toimivuuteen.

Päivähoitoryhmän kokoa ja toimivuutta tulee arvioida, kun ryhmässä on sosio-emotionaalisia ongelmia. Ryhmää tulisi voida tarvittaessa pienentää, jos lapsi tarvitsee enemmän aikuisen aikaa ja yksilöllistä huomiota. Samaan aikaan ryhmässä ei voi olla montaa erityistä tukea ja hoitoa tarvitsevaa lasta. On huomioitava myös se, että erityisempää hoitoa vaativia lapsia voi olla myös ilman asiantuntijalausuntoa. Tärkeää ryhmää muodostaessa on myös se, että lapsella olisi oman ikäistä ja samaa sukupuolta olevaa leikki-seuraa. Päivähoito tiloilta vaaditaan mahdollisuutta järjestää pienryhmätoimintaa ja rauhaa yksinoloa. Kuntouttavassa päivähoitossa merkitystä on tilojen lisäksi myös toimintamateriaaleilla ja leikkivälineillä. Resurssien vähäisyys voi olla henkilökunnalle henkisesti ja fyysisesti raskasta. (Kauppinen, M. & Saranoja, M. 1991, 81-83.) Kuten haastatteluissakin ilmenee, tiedetään mitä integraatio vaatii ja kuinka sitä kuuluisi toteuttaa, mutta resurssien puitteissa ei aina pystytä parhaalla mahdollisella tavalla toimimaan.

Erityiset herkkyysvaiheet tunnekasvatukselle ovat varhaislapsuus, murrosikä ja sitä seuraava identiteettikriisi. Hyvän pohjan tunne-elämän kehitykselle luo riittävä rakkauden ja huomion osoittaminen. Lapsi tarvitsee syliä, riittävän vapaata itsensä ilmaisua ja kehittymistä omaan luonnolliseen tahtiinsa. (Kemppinen, P. 2000, 3.) Varhaislapsuus on tärkeää ja herkkää aikaa lapsen elämässä ja vaatii aikuisiltakin erityistä herkkyyttä tunnistaa tuen tarve. Tätä herkkyyttä haastateltavat kuvailivatkin tarvittavaksi ominaisuudeksi omassa työssään. Haastatteluissa korostui myös aikuisen merkitys lapselle. Puheeksi ottaminen ja vanhempien kohtaaminen on iso osa tehtävää työtä ja erityistä herkkyyttä ja hienovaraisuutta tarvitaan silloin, kun lähestytään ongelmia. Ongelmia lähestyminen voi aiheuttaa vanhemmissa suuttumusta ja vaikeuttaa tehtävää yhteistyötä. Tässä kohtaa vaaditaan ammatillista vahvuutta pysyä kärsivällisenä ja toimia lapsen edun mukaisesti.

Etukäteistiedon merkitys on tärkeää, jotta lapsen kanssa osataan toimia mahdollisimman hyvin. Usein vanhemmat eivät kerro ongelmista lapsen aloittaessa päivähoitoa. Hyvänä apuvälineenä hankkia etukäteistietoa varsinkin uusilta lapsilta voi toimia Tullaan tutuiksi käynnit, jotka aloitettiin Akaassa 2014. Tarkoituksena on tavata lapsi ja vanhempi/vanhemmat kotona tai jossain muussa neutraalissa ympäristössä ennen päivähoiton aloittamista perinteisen päiväkotiin tutustumisen lisäksi. Tullaan tutuiksi käynteihin liittyy myös lomakkeita, jotka vanhemmat täyttävät ennen tapaamista ja lisäävät lapsen tuntemusta. (Säteri, Anneli, 2014.)

Haastattelujen perusteella voin sanoa, että integraatiota toteutetaan fyysisesti, toiminnallisesti ja sosiaalisesti. Vallitsevana on inklusiivinen näkemys, josta toteutetaan pehmeää inklusiota. Integraatiolla ja inklusiolla on tarkoituksena toteuttaa erityislasten hoitoa ja kasvatusta mahdollisimman pitkälti samassa paikassa, mutta ymmärretään kuitenkin tuen tarve muualtakin. Lapset sijoitetaan ryhmiin erityisen tuen tarpeen vaikuttamatta asiaan, aivan kuten ”normaalit” lapset. Pitkälti tukitoimet tuodaan osaksi päivähoiton arkea. Pohjoismaissa toteutetaan integraatiosta mainstreaming mallia, jossa yksilöllistä kasvatussuunnitelmaa kuuluisi toteuttaa ajallisesti, kasvatuksellisesti ja sosiaalisesti muiden ikätovereiden kanssa. Pyrkimyksinä ovat tasa-arvoisuus ja leimaamisen ja syrjinnän vähentäminen kohti yhteiskunnallista integraatiota. Suurimpana ongelmana integraation toteutumisella ovat puutteelliset resurssit.

6 LOPUKSI

Koen tämän opinnäytetyön aiheen olevan tärkeä ja keskeisessä roolissa oman ammatillisen kasvuni kohdalla. Aihe nousi esille tehdessäni lastentarhanopettajan sijaisuuksia ja myös rohkaisi lähtemään opiskelemaan Ito pätevyyttä. Vieläkin koen olevani kesken ja suunnitelmissa on omien lasten kasvettua hieman isommiksi suorittaa avoimen yliopiston erityispedagogiikan opintoja ja haluan oppia hallitsemaan paremmin erilaisten menetelmien käyttöä.

Tiedän, että teoriapohjaa olisi voinut vielä rikastuttaa ja kokonaisuudessaan käyttää enemmän eri lähdeteoksia. Tulosten käsittelykin on jäänyt aika laimeaksi enkä ole saanut paperille asiaa esiin niin hyvin ja laajasti kuin haastatteluja tehdessä itse koin saavani tietoa ja kokemuksia. Tässä työssä näkyy ajan puute ja omalla tavalla keskeneräisyys ja hajanaisuus. Tässä työssä on kuitenkin hyvä ajatus, ajankohtaisuus ja mahdollisuus jatkotutkimuksille.

Pohdin haastateltavien vastauksiin vaikuttaneen hieman sen, että ainakin neljällä haastateltavista on ollut tiedossa, että teen samaa työtä kuin he haastatteluhetkillä. Olisin voinut vielä paremmin paneutua aiheeseen ennen haastattelujen tekoa ja esittää paremmin tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä saadakseni tarkemmin selville toimintatavan erityislasten kohdalla. Koen kuitenkin saaneeni kattavasti ja tärkeää tietoa integraatioon liittyen kaikilta haastateltavilta ja se tämän työn osalta tärkein, eli lastentarhanopettajien näkökulma tuli mielestäni esille.

Tuloksia laatiessani haastattelun pohjalta mietin onko eroja yksityisen ja julkisen palvelun tuottajan välillä esimerkiksi asenteissa erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla. Koska yksityisen palvelun tuottajan tehtävänä on saada toiminnallaan myös voittoa ja kuten opinnäytetyöstä käy ilmi, vaatii integraatio ja erityislapset melkoisia resursseja. Suuntauksena nykyisin kuitenkin on integraatio ja inklusiivisuus, niin alkavatko yksityiset niin sanotusti valikoida asiakkaitaan? Tämä taas mielestäni lisää eriarvoisuutta. Tästäkin olisi hyvä tutkimusaihe vertailla yksityisen ja julkisen palvelun tuottajien eroja koskien integraatiota.

Haastatteluissa ilmeni ongelma resurssien suhteen, mitkä olisivat oikein suunnattuja resursseja ja ovatko ne riittävät. Esiin nousi myös se, että erityislapsia kuuluessa ryhmään, ei tulisi aina laskea 7 lasta aikuista kohden, kuten laki tällä hetkellä määrittelee. Ajankohtaista nyt onkin hallituksen esittämä säästöjä tuova leikkaus, jossa esitetään yli kolme vuotiaiden ryhmissä suhdelukua nostettavan 8 lapseen aikuista kohden sekä subjektiivisen päivähoidon-oikeuden rajaamista. Asiaa vastaan järjestettiin mielenosoitus kesäkuussa Suomen eri kaupungeissa ja sosiaalisessa mediassa on asiasta käyty kovaa keskustelua ja kerätty nimiä adressiin asiaa vastustamaan.

Lisätutkimusta voisi tehdä integraatioon liittyen siitä, mikä riittää erityislapsen kahden paikalle sijoittamiseen, mikä ryhmäavustajan saamiseen ja mikä henkilökohtaiseen avustajaan. Laissa kun ei ole määritelty tarkkaan miten pitää toimia erityislasten kohdalla vaan kunnilla ja kaupungeilla on suuret valtuudet päättää näissä asioissa. Olisi mielenkiintoista tietää, onko suuriakin eroja eri paikkakuntien välillä integraation toteuttamisessa. Mietin sitäkin, olisiko paikallaan laissa tarkemmin määritellä erityislapsia koskevia asioita, jotta turvattaisiin paremmin lasten tasa-arvo. Integraatio vaatisi mielestäni muutoksia rakenteissa ja laissa. Huolestuttavaa on nimittäin kehityssuunta, että ryhmäkokoja aiotaan suurentaa ja jo nyt resurssit eivät tunne olevan riittävät. Tietenkin kunnat voisivat omia toimintatapojaan selkeyttää, miten toimitaan, jotta tasa-arvo toteutuisi myös kuntien sisällä. Se, mitä integraatio vaatii taloudellisesti, on tietenkin hyvin vaikea suunnitella etukäteen, koska tilanteet voivat muuttua hyvinkin nopeasti. Yhtenä ratkaisuna voisi olla kiertävä sijainen tai osa-aikainen työntekijä, jotka olisivat paikalla siellä missä kipeimmin tarvitaan. Tietenkin isoissa päiväkodeissa tarvittaessa voidaan tehdä henkilöstö siirtoja eri ryhmien välillä tilanteiden mukaan.

Puutteelliset resurssit nousivat esiin monessa kohtaa kaikissa haastatteluissa. Yhtenä tutkimuksena voisikin olla, miten integraatio kuormittaa työntekijöitä kun sitä toteutetaan puutteellisilla resursseilla. Työssä joutuu kohtaamaan todella vaikeita ja vaarallisiakin tilanteita, näillä täytyy olla vaikutusta työn kuormittavaksi kokemiseen ja työssä jaksamiseen.

Viimeisiksi ajatuksiksi nousi vielä kunnioitus lastentarhanopettajia ja heidän teemäänsä työtä kohtaan. Työssä vaaditaan paljon monipuolisia taitoja eikä pelkkä lapsen kehityksen tuntemus ja perusosaaminen ole todellakaan riittäviä. Työ vaatii opettajalta itseltään paljon, oma itse on suuri työkalu lastentarhanopettajan työssä. Opettajalta vaa-

ditaan auttamismotivaatiota ja halua tehdä omaa työtä ja kehittyä siinä. Toivon tästä työstä olevan hyötyä lastentarhanopettajille, he eivät ole näkökulmineen yksin ja toivon, että he tulevat paremmin kuulluksi.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Hautamäki, J., Lahtinen, U., Moberg, S. ja Tuunainen, K. 1993. Erityispedagogiikka 1. Erityispedagogiikka tieteenä. WSOY. Juva.

Heinämäki, Liisa. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa: erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. Helsinki: Stakes (Saarijärvi: Gummerus)

Heinämäki, Liisa. 2004. Erityisesti päivähoitossa. Kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemykset erityispäivähoidon funktiosta palvelujärjestelmässä. Stakes. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.

Heinämäki, Liisa. Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. 2005. Stakes. Hansaprint Oy. Vantaa.

Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Gummerus. Jyväskylä.

Kauppinen, Marjaliisa & Saranoja, Marketta. 1991. Erilainen lapsi päivähoitossa. WSOY. Porvoo.

Kemppinen, Pertti. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Kustannusvalmennus P. & K. Oy. Vantaa.

Kontu, E. ja Suhonen, E. 2006. Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Yliopistopaino. Helsinki.

Määttä, Paula. 1999. Perhe asiantuntijana: erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Gummerus. Jyväskylä.

Säteri, Anneli. Haastattelu 22.7.2014. Akaa.

Takala, Marjatta (toim.). Mukana myös Kontu, E., Pirttimaa, R., Sarromaa Hausstätter, R. ja Kjälldman, I. 2010. Erityispedagogiikka ja kouluikä. Palmenia Helsinki University Press. Helsinki.

Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Tammi. Helsinki.

Muut:

Kolmiportainen tuki Akaan kaupungin varhaiskasvatuksessa. Luettu 10.2.2015. <http://www.aka.fi/@Bin/3790727/Kolmiportaisen+tuen+esite.pdf>

Lasten ja nuorten sosioemotionaaliset vaikeudet – mikä avuksi? Opetushallitus. Luettu 13.10.2015. wanda.euf.fi/tkk/projektit/sosemot/teoria.php

Päiväkotien piina: lapset lyövät ja käyvät päälle – neurologi selittää miksi. Luettu 28.4.2015. <http://seura.fi/puheenaihe/ajankohtaista/paivakotien-piina-lapset-lyovat-ja-kayvat-paalle-neuropsykologi-selittaa-miksi/?shared=49105-e8fc3c36-500>

Syynä päiväkotiki vai kotiki? – Mistä lapsen aggressiivinen käyttös johtuu? Luettu 18.3.2015. <http://www.iltasanomat.fi/perhe/art-1426669902789.html>

Tarhalasten aggressiivisuus karkasi käsistä Suomessa – psykiatri: 2 selvää syytä. Luettu 15.3.2015. <http://m.iltasanomat.fi/perhe/art-1426238208223.html?ref=og-ref-ampparit.com>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Luettu 21.4.2015. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

LIITE 1

HAASTATTELUN RUNKO

1. Sosioemotionaalisista ongelmista kärsivät lapset

- Miten sosioemotionaaliset ongelmat tulevat ilmi ryhmässä?
- Miten sosioemotionaalisista ongelmista kärsivä lapsi käyttäytyy ryhmässä?
- Millaista tukea lapsi tarvitsee päiväkodissa?

2. Integraatio

- Miten määrittelet käsitteen integraatio?
- Mikä on integraation tarkoitus?
- Miten integraatiota tällä hetkellä toteutetaan päiväkotiryhmässäsi?

3. Integraation haasteet ja mahdollisuudet

- Mitä näet integraation haasteina? Onnistumisen esteinä?
- Mitä näet integraation mahdollisuuksina? Mitä ovat integraation onnistumisen edellytykset?

4. Integraation vaatimukset

- Mitä integraation onnistuminen vaatii päiväkotiympäristöltä?
- Mitä välineistöä integroitava lapsi tarvitsee?
- Mitä integraation onnistuminen vaatii henkilöstöltä? (koulutus, työnohjaus, yhteistyökumppanit)

Millainen olisi ihanne ympäristö, henkilöstö, tilanne integroitavalle lapselle?